

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

**Bakalářská práce**

**Arménie jako geograficky znevýhodněný stát**

**Patrik Písecký**

2018/2019

Západočeská univerzita v Plzni  
Fakulta filozofická  
Katedra politologie a mezinárodních vztahů  
Studijní program Mezinárodní vztahy (Bc.)  
Studijní obor Mezinárodní vztahy – teritoriální studia

**Bakalářská práce**

**Arménie jako geograficky znevýhodněný stát**  
**Patrik Písecký**

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

*Plzeň, červenec 2019*

.....

Rád bych poděkoval vedoucímu práce PhDr. Davidu Šancovi, PhD. za jeho odborné vedení práce, ochotu a čas, který mi v průběhu psaní práce věnoval.

## OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	6
1 ÚVOD.....	7
2 VNITROZEMSKÝ STÁT.....	10
2.1 Teorie Samuela Menefeea.....	10
2.2 Teorie Martina Glassnera.....	11
2.3 Teorie Anny Gevorgyan.....	12
2.4 Shrnutí teorií.....	13
2.5 Vnitrozemský stát a ekonomika.....	14
3 POLITICKÉ A EKONOMICKÉ VZTAHY MEZI ARMÉNIÍ, SOUSEDNÍMI STÁTY A RUSKEM.....	16
3.1 Gruzie.....	16
3.2 Ázerbájdžán.....	20
3.2.1 Otázka Náhorního Karabachu.....	20
3.2.2 Současný stav.....	22
3.3 Turecko.....	23
3.3.1 Otázka Náhorního Karabachu.....	24
3.3.2 Otázka genocidy arménského obyvatelstva.....	25
3.3.3 Územní spory.....	28
3.4 Írán.....	29
3.5 Ruská federace.....	30

4 ARMÉNSKÉ SNAHY O ZLEPŠENÍ SVÉ EKONOMICKÉ SITUACE.....	34
4.1 Obchodní potenciál se sousedními zeměmi, se zeměmi v EEU a SNS.....	34
4.2 Spolupráce s EU.....	36
4.3 Obchod Arménie.....	36
4.4 Infrastruktura.....	39
4.5 Shrnutí.....	42
5 ZÁVĚR.....	44
6 SEZNAM LITERATURY.....	47
7 RESUMÉ.....	53
8 PŘÍLOHY.....	54

## SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AKP	Strana spravedlnosti a rozvoje
BKT	Železniční trať Baku-Kars-Tbilisi
EEU	Eurasijská ekonomická unie
GATT	Všeobecná dohoda o clech a obchodu
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSKB	Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti
SNS	Společenství nezávislých států
UN-OHRLLS	UN Office of the High Representative for The Least Developed Countries, Landlocked Developing Countries and Small Island Developing States
WTO	Světová obchodní organizace

## 1 ÚVOD

Na světě existuje 45 vnitrozemských států, což představuje zhruba pětinu všech států světa. Být vnitrozemským státem samozřejmě má oproti přímořským státům jisté nevýhody. Moře zajišťuje státu určitý přínos, a pokud daný stát nedisponuje přístupem k mořskému pobřeží, přirozeně tím přichází o ekonomické zvýhodnění. Mezi ně lze zahrnout značnou závislost na sousedních státech, nemožnost obchodování po moři a znemožnění přístupu k mezinárodnímu obchodu nebo ochuzení o teritoriální vody (Rosenberg 2019).

Až do šedesátých let dvacátého století na světě existovalo jen malé množství států a území, které přístup k moři nemělo. Postupem času se ale vytvořilo mnoho nových nezávislých jednotek, které vznikly hlavně rozpadem větších celků, ať už při rozpadu Sovětského svazu nebo při procesu dekolonizace. Tyto nově vzniklé jednotky se poté musely nejen vypořádávat se svou vlastní identitou, ale také s novým problémem, kdy neměly přístup k moři a potřebovaly zajistit svůj ekonomický a sociální rozvoj. Až na pár výjimek, jako jsou hlavně bohaté evropské státy, jsou vnitrozemské státy považovány za státy spíše chudé. Jedním z těchto chudších států je i Arménie.

Arménie představuje velmi zvláštní případ vnitrozemského státu. Arménie byla po mnoho let součástí Sovětského svazu, kdy jeho pozůstatky Arménii ovlivňují až do dnešních dní jak po ekonomické, tak politické stránce. Po rozpadu Sovětského svazu se Arménie stala nezávislým vnitrozemským státem, který kromě vlastních problémů s absencí moře musel řešit i velmi vyhocené vztahy s některými ze svých sousedů a to Arménii až do dnešních dnů limituje v její zahraniční a obchodní politice.

Cílem této bakalářské práce je zjistit a zhodnotit, jakým způsobem se geografické znevýhodnění projevuje v ekonomické situaci země a především jak



ovlivňuje arménskou zahraniční politiku. K tomu se také zaměřím na vývoj hlavně politických vztahů mezi Arménií a sousedními státy a Ruskem, a na závěr zanalyzuji úspěšné či neúspěšné snahy arménské politiky, které mají za cíl rozvoj hlavně ekonomické situace Arménie.

Text je rozdělen do několika částí. V první části této práce se budeme zabývat teoriemi různých autorů, kteří se problematikou vnitrozemských států zabývají. V práci představím a porovnáám několik různých teorií ohledně vzniku a charakteristiky vnitrozemských států, a jak dále můžeme takové státy dělit. Jelikož každý z autorů má odlišné názory na tuto tematiku, pokusím se ty hlavní názory shrnout a popsat, v čem se liší a v čem se naopak shodují, a také se zde budu zabývat vztahem mezi geografickou polohou a ekonomikou státu.

Ve druhé části si podrobněji vysvětlíme vztahy mezi Arménií a jejími sousedními státy. Přiblížíme si napjaté vztahy s Ázerbájdžánem a nevyřešené spory s Tureckem, popíšu narůstající, i když stále nejistou spolupráci s Gruzií a na konec zmíním narůstající vliv Íránu a spolupráci s Ruskou federací. Vzhledem k dlouhé historii státu Arménie se budeme vývojem vztahů zabývat pouze od arménského získání nezávislosti v roce 1991, to znamená po rozpadu Sovětského svazu.

Ve třetí části se zaměříme na kroky, které Arménie podniká vstříc svému ekonomickému a sociálnímu rozvoji. V případě Arménie jsou členství v různých organizacích a angažovanost v rozvojových stěžejnách, jelikož to velmi usnadňuje hlavní cíle arménské politiky, a to zlepšit svou ekonomickou výkonnost a zlepšit život všem obyvatelům země. Také podrobněji přiblížíme celkový obchod Arménie, s kým nejvíce obchoduje, jakých komodit má nedostatek, a naopak co vyváží nejvíce.

V závěru práce se pokusíme zhodnotit kroky, které Arménie uskutečňuje v rámci své pozice. Pokusíme se odpovědět na otázku, zdali se Arménii daří zlepšovat svou nevýhodnou geografickou pozici, jaké postupy zavádí v rámci svých politik a jak se tyto postupy odráží na ekonomické a politické situaci země.

Vzhledem ke zvolenému tématu bude tato práce postavena na informacích získaných z cizojazyčné literatury, konkrétněji pak z anglicky psaných tematických studií, knih a odborných článků. Existuje mnoho publikací vydaných ať už na téma vnitrozemských států nebo poté konkrétněji na Arménii, avšak většina zdrojů je psaná právě v anglickém jazyce.

První teoretická část se opírá o publikace Martina Glassnera, Samuela Menefee a Anny Gevorgyan. Každá z těchto publikací řeší vnitrozemské státy po teoretické stránce, a jak tyto státy mohou na základě různých faktorů vznikat. Každý z autorů má trochu na věc trochu jiný úhel pohledu, i přes to se ale mohou najít analogie, na kterých se autoři shodují.

Pro druhou, empirickou část této práce využiji dostupných článků a případových studií, které se zabývají ať už samotnou Arménií nebo jejími sousedními státy. Občas také využiji oficiální dokumenty podepsané mezi Arménií a jiným příslušným státem.

Třetí část práce je vytvořena za pomoci oficiálních internetových stránek různých ekonomických a politických organizací, orgánů vlády Arménie a příslušných zemí nebo nadnárodních korporací, které se zabývají rozvojovou činností v méně vyspělých státech. Využiji také grafy a tabulky o objemu importu a exportu Arménie.

## 2 VNITROZEMSKÝ STÁT

Za vnitrozemské státy se označují státy, které nemají přístup k moři a kvůli absenci pobřeží se tyto státy dají označovat jako odříznuté (*destitute*) a znevýhodněné (*underprivileged*) oproti státům, které pobřeží mají. Přestože se všechny rozvojové země snaží různými způsoby k dosažení ekonomické a sociální vyspělosti státu a svých obyvatel, vnitrozemské státy si vedou o poznání hůře, z důsledku jejich výrazných geografických nevýhod. Kromě některých vyspělých vnitrozemských zemí v západní a střední Evropě (jako příklady můžeme uvést Českou republiku, Švýcarsko, Rakousko, Slovensko a Maďarsko), se všechny ostatní vnitrozemské státy dají klasifikovat jako vnitrozemské státy, kde každý stát čelí různým překážkám, které je těžké překonat (Gevorgyan 2013: nečíslováno). V současné době je na světě 32 rozvojových vnitrozemských států, které některým takovým překážkám čelí. 16 z nich se nachází v Africe, 10 v Asii, 4 v Evropě a 2 v Latinské Americe (viz příloha č. 1) (UN-OHRLLS 2018).

### 2.1 Teorie Samuela Menefeea

Podle Samuela P. Menefeea se vnitrozemské státy dají z historického hlediska podrobněji rozdělit do čtyř základních skupin. První skupinou jsou malé enklávy, ze kterých se nikdy nestaly velké státy, jako San Marino, Andorra nebo Lichtenštejnsko. V historii se mnoho menších států spojilo v jeden velký celek, a tím svůj přístup k moři získalo (například Německo), a některé si po několika století zachovávaly své hranice a teritorium, jako právě San Marino, Andorra a Lichtenštejnsko. Do druhé skupiny můžeme zařadit ty státy, které vznikly buď rozpadem koloniálních velmocí, nebo rozpadem Sovětského svazu ve dvacátém století. Většina těchto nově vzniklých zemí měla přístup k moři, když byla pod nadvládou jedné z velmocí, po rozpadu však tento přístup ztratila. Podobnou

skupinou je skupina třetí, ve které státy vznikly rozpadem většího státního celku, jako bylo Rakousko – Uhersko nebo vznik Srbska po rozpadu Osmanské Říše. A do poslední, čtvrté skupiny patří státy, které sloužily nebo byly vytvořeny jako „nárazníkové státy“ pro velmoci, jako Mongolsko pro Ruské impérium a Čínu nebo Afghánistán pro Rusko, Čínu a bývalou Britskou Indii. Vnitrozemské státy tedy reprezentují národy, které buď nikdy nebyly integrované do větších entit, nebo naopak jsou výsledkem kolapsu právě těchto entit (Menefee 1992: 5-6).

## **2.2 Teorie Martina Glassnera**

Z pohledu Martina Glassnera můžeme vnitrozemské státy rozdělit obecněji, a to na základě čtyř faktorů – historického, geografického, politického a ekonomického, přičemž pro srovnání zde uvedu pouze historický a geografický faktor. Podle historického faktoru můžeme zjistit, jak mohly vnitrozemské státy vzniknout. Glassner zde popisuje vznik většiny vnitrozemských států na základě čtyř charakteristik. První skupinu tvoří státy, které jsou pozůstatkem fragmentované středověké Evropy, ale sjednocenými státy se staly „poměrně nedávno“. Do druhé kategorie řadí státy, které vznikly kolapsem Španělského impéria (Bolívie, Paraguay). Do třetí skupiny zařadil státy, které vznikly o století později, a to rozpadem Rakousko – Uherska (Rakousko, Maďarsko a Československo). K této skupině také patří státy, které vznikly díky dekolonizaci. A na závěr do čtvrté skupiny uvedl ty státy, které nazýváme jako nárazníkové. Glassner tyto nárazníkové státy ale popsal odlišněji, než výše zmíněný Menefee. Hranice těchto nárazníkových států se spíše týkaly Afriky a byly totiž vytvořené tak, jak si je namalovali kolonizátoři. Účelem bylo, aby se kolonizátoři dohodli na sférách vlivu na africkém kontinentě v době kolonizace (Glassner 1970: 16-18).

Podle geografického faktoru Glassner tvrdí, že vnitrozemské státy mají společného víc, než pouze absenci mořského pobřeží. Za další společný znak označuje velikost států, kdy říká, že žádný vnitrozemský stát není rozlohou

obrovský. Kromě pár výjimek, jako je Kazachstán nebo Mongolsko, drtivá většina států je rozlohou menší. Jako další znak uvádí polohu vnitrozemských států. Všechny státy se nachází uvnitř příslušného kontinentu. Z toho vyplývá, že čím hlouběji uvnitř kontinentu se daný stát nachází, tím vyšší je cena za převoz exportovaného zboží (Glassner 1970: 19-21).

### **2.3 Teorie Anny Gevorgyan**

Vnitrozemské státy mají tedy mnoho společných znaků. Jedním z již zmíněných znaků je ten, že většina z těchto států se nedá považovat jako geograficky rozlehlá, většina vnitrozemských států jsou rozlohou malými (výjimku tvoří rozlehlé státy Mongolsko nebo Kazachstán a některé africké státy, například Čad nebo Niger). Dalším znakem je závislost státu na jejich bezprostředně sousedících státech, které na svém území mají přístavy a mají přístup k moři. Tím pádem je pro vnitrozemské státy velmi důležité, že jsou schopny se svými sousedy vytvořit a udržovat odpovídající politické a ekonomické vztahy a díky tomu poté využívat jejich infrastrukturu ke svým vlastním účelům. Nicméně tím hlavním znakem, kterým disponuje každý vnitrozemský stát, je jednoznačně nepřístup k moři a odlehlost a vzdálenost od nejbližšího pobřeží. Tato vzdálenost se však může velmi lišit a závisí na již zmíněné velikosti státu a na velikosti státu jemu sousednímu a díky tomu může jeden vnitrozemský stát být geograficky zvýhodněn oproti jinému vnitrozemskému státu. Za příklad uvedu srovnání dvou vnitrozemských států - jihoafrického státu Svazijsko a středoafrického Čadu. Vzdálenost ze svazijského hlavního města Mbabane do hlavního města Mosambiku a nejbližšího přístavu je přibližně pouhých 200 kilometrů, kdežto vzdálenost z čadského hlavního města N'Djamena do nigerijského přístavu Lagos je přibližně 2500 kilometrů. To tedy znamená, že vláda Svazijska vynaloží méně finančních prostředků k tomu,

aby se dostala k mezinárodním vodám a tím i k mezinárodnímu obchodu, než vláda Čadu. Ze všech vnitrozemských států mají nejsnazší přístup k moři státy v Evropě, jelikož jejich hlavní města a oceán odděluje nanejvýše kolem 500 kilometrů. Tato města jsou navíc propojena s mořem řekami, které jsou již po staletí díky mezinárodním bilaterálním a multilaterálním smlouvám zinternacionalizovány a mohou tak řeky využívat ve svůj prospěch (Gevorgyan 2013: nečíslováno).

## 2.4 Shrnutí teorií

Nejpodrobněji se vzniku a znakům vnitrozemských států věnoval Martin Glassner. Z jeho prací na něj poté navazují další, výše zmínění autoři – Samuel Menefee a Anna Gevorgyan. Glassner a Gevorgyan se ve svých výzkumech shodli, že vnitrozemské státy nejsou nikterak rozlohou velké a až na některé státy, jsou to státy malé. Z historického hlediska se Glassner a Menefee shodli na dvou znacích – vnitrozemské státy vznikaly v důsledku rozpadu větších národnostních celků, jako vzor uvedli Rakousko – Uhersko, přičemž Martin Glassner ještě zmínil proces dekolonizace a státy z ní vzniklé. Druhý znak, na kterém se shodli, je to, že konkrétně v Evropě existovaly malé státní jednotky, které daly vzniknout jednomu velkému celku a tím se svého statutu „vnitrozemský“ zbavily, konkrétně je zmínka o Německu. Následně se oba autoři shodli na pojmu „nárazníkový stát“, přičemž každý podal jinou interpretaci tohoto pojmu. Glassner uvedl, že nárazníkové státy jsou africké státy, kterým hranice byly nakresleny v době kolonizace kolonizátory na základě svých sfér vlivu, kdežto Menefee interpretuje nárazníkové státy jako státy, které vznikly z důvodu střetu vlivu velmocí, například Ruského impéria a Číny. Jako poslední znak, který oba autoři zmínili v historickém faktoru vzniku států, byl rozpad světových impérií. Glassner do své kategorie přiřadil pouze rozpad Španělského

impéria, jelikož svou publikaci napsal v roce 1970, tedy v době, kdy Sovětský svaz ještě existoval. Na druhou stranu Menefee tvrdí, že rozpad nejen Španělského impéria, ale všech koloniálních velmocí, a posléze rozpad Sovětského svazu, dal vzniknout novým vnitrozemským státům.

## **2.5 Vnitrozemský stát a ekonomika**

Vnitrozemské státy většinou bývají chudými až rozvíjejícími se státy. Většina z nejméně rozvinutých zemí na světě jsou právě státy vnitrozemské. Mimo Evropu neexistuje na světě jediný vnitrozemský stát, který by se mohl řadit do kategorie vyspělých států s vysokou životní úrovní (Goldberg 2018). Chudé a rozvíjející se vnitrozemské státy se vyznačují nízkým hospodářským potenciálem a omezeným exportem. Tím, že je stát vnitrozemský, nachází mnoho nevýhod, jako například odlehlost od světového obchodu, nepřístup k moři a oceánům nebo závislost na sousedních státech (United Nations 2003: 12).

Existují faktory, které evropským vnitrozemským státům napomohly k tomu, aby se staly vyspělými a bohatými. Jako jeden z faktorů můžeme uvést polohu. Evropské státy se nacházejí poměrně blízko k přístavům a oceánům, průměrně kolem 500 kilometrů od hlavního města daného státu, takže náklady na dopravu jsou minimální. Dalšími faktory jsou ekonomická, politická a vnitřní stabilita sousedních států a přátelské vztahy se sousedními státy. Jako příklad mohou uvést Lucembursko. Lucembursko se může těšit rozvinutou a hustou sítí železnic, silnic a leteckou dostupností, kterými je propojeno se zbytkem Evropy a lucemburský export je tak zřídka kdy ohrožen či omezen a díky dobrým vztahům se sousedními státy (Francií, Nizozemskem a Belgií) může bez jakýchkoliv problémů využívat jejich infrastruktury až do cílových přístavů. Oproti tomu africká Etiopie má nejbližší přístup k pobřeží přes Eritreu a Somálsko, Somálsko je ale sužováno politickou nestabilitou, vnitrostátními konflikty a nerozvinutou infrastrukturou a pro Etiopii je poté složité své zboží do

cílových přístavů vůbec dostat a i když s Eritreou se Etiopie teprve nedávno rozhodla obnovit diplomatické vztahy, infrastruktura Eritrey nepatří mezi ty nejlepší (Goldberg 2018).



### **3 EKONOMICKÉ A POLITICKÉ VZTAHY MEZI ARMÉNIÍ A SOUSEDNÍMI STÁTY A S RUSKEM**

Na následujících stranách se budu zabývat vývojem ekonomických a politických vztahů Arménie s Gruzíí, Tureckem, Ázerbájdžánem, Íránem a Ruskou federací. Vzhledem k dlouhé historii Arménie podrobně popíšu pouze vývoj vztahů od roku 1991, kdy se rozpadl Sovětský svaz, kterého byla Arménie od roku 1922 do roku 1991 součástí.

#### **3.1 Gruzie**

Vzhledem k historickým a geografickým faktorům, mají ekonomiky Arménie a Gruzie mnoho podobností. Vztahy se mezi těmito dvěma státy prohloubily, když ještě obě země byly součástí Sovětského svazu. Po rozpadu Sovětského svazu na počátku devadesátých let byly kvůli ekonomickým krizím v Arménii a Gruzii ekonomické vztahy mezi těmito zeměmi oslabeny. Během ekonomické blokády ze strany Turecka a Ázerbájdžánu v devadesátých letech, která bude přiblížena v následujících kapitolách, se Gruzie stala nejdůležitějším obchodním partnerem Arménie. Jelikož se Gruzie pro Arménii stala jedinou zemí, jejíž infrastrukturu a prostředky mohla Arménie při transportu svého zboží využívat, byly ekonomické vztahy mezi Gruzíí a Arménií ještě více posíleny. Během druhé poloviny devadesátých let a na přelomu tisíciletí bylo podepsáno mnoho státních a mezivládních smluv mezi Arménií a Gruzíí, například smlouva o volném obchodu, postupném rušení cel, apod. Ekonomický růst v obou zemích vytváří nové příležitosti k obchodní spolupráci. V této souvislosti je pro rostoucí a rozvíjející se ekonomiky velmi důležitá regionální spolupráce (United Nations Armenia 2007).

Arménie a Gruzie mají mnoho obchodních a partnerských příležitostí a důvodů k obchodu. Z pohledu Gruzie je Arménie výhodným partnerem, který

může sloužit jako další odběratel zboží, ale také jako přístup k íránskému trhu na Střední východ a dále do Asie. Pro Arménii je Gruzie zásadní spojnicí s okolním světem, jelikož obě hranice Arménie s Tureckem a Ázerbájdžánem jsou uzavřeny. Jedinou možností dostat se po zemi z Arménie do Turecka, Ruska, Evropy a dále, je právě přes Gruzii (Caucasus Research Resource Center – Georgia 2007). Gruzie je tedy jednou z pouze dvou cest spojující Arménii se světem a Arménie slouží Gruzii jako „pozemní most“ do Íránu (Poghosyan 2018).

Kromě strategických a ekonomických důvodů ke spolupráci jsou tu i jiné důvody. Arméni a Gruzínci jsou si velmi podobní, ať už z kulturního nebo historického hlediska. Arméni v minulosti hráli velmi významnou roli v oblasti obchodu a vcelku pozitivní ekonomické vztahy zůstaly mezi oběma státy i nadále. Mimo to také obě země disponují podobnou úrovní středně vyspělé ekonomiky. Obě země zároveň nabízejí podobné podnikatelské prostředí s rovnocennou úrovní hospodářského rozvoje. Tomu všemu dále napomáhají jazykové vazby. Díky velké arménské komunitě v Gruzii je podnikání mezi oběma zeměmi usnadněno, a díky historii, kdy obě země byly součástí Sovětského svazu, se obě strany dokážou domluvit rusky (Caucasus Research Resource Center – Georgia 2007).

Členství Arménie a Gruzie v různých obchodních společenstvích je postupně vnímáno jako příležitost, která může být chytře využita a která může otevřít trh a prohloubit spolupráci v různých odvětvích mezi oběma zeměmi. Tento přístup může vést nejen ke zvýšení vzájemného obchodu, ale také ke zvýšení investičních toků. Inovativní přístupy, jako je vytváření specializovaných ekonomických zón, spolupráce v mezinárodním cestovním ruchu a rozvoj transhraničního obchodu, spojí ekonomicky aktivní občany obou zemí, zvýší vzájemné povědomí a posílí bilaterální vazby (Tarhan-Mouravi 2017).

Arménie je spolu s Gruzíí členem Světové obchodní organizace (WTO), které se Arménie v roce 2003 stala členem. Nejen díky členství ve WTO mají Arménie a Gruzie mezi sebou nespočet dohod a smluv. Jednou z těch stěžejních je všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT) z WTO. Konkrétněji se jedná o článek 8(b), skrze který Arménie a Gruzie podnikají kroky k rušení celních závazků na produkty, které jsou vyrobeny a dovezeny na území Gruzie a Arménie. Následně jsou také státy zavázány k tomu, aby vláda nevydávala žádná diskriminační opatření ve formě kvót a jiných omezení, které by mohly jakkoliv omezit a znevýhodnit import a export mezi oběma zeměmi (World Trade Organization 2019).

V otázkách bezpečnosti mají Arménie a Gruzie odlišné názory a protichůdnou podporou velkých mocností, kdy Rusko uplatňuje vliv v Arménii a Gruzie více tíhne ke Spojeným státům a Západu. To je obzvláště patrné po válce mezi Gruzíí a Ruskem v srpnu 2008 o Jižní Osetii. Gruzínský postoj k Arménii a Arménům byl v postsovětském období formován zčásti negativně, kvůli pokračujícímu spojení mezi Moskvou a Jerevanem. Arménie pozorně sleduje spolupráci Gruzie s Tureckem a Ázerbájdžánem a obává se prohloubení stávající blokády dopravy a komunikací Arménie ze strany Turecka a Ázerbájdžánu. Názory obou států na řešení regionálních etnických konfliktů se také liší. Gruzie podporuje zásadu územní celistvosti (v případě Abcházie a Jižní Osetie), zatímco Arménie obhajuje zásadu sebeurčení (Náhorní Karabach vůči Ázerbájdžánu). Obě země však v některých otázkách zastávají stejné názory, které jim mohou napomoci ke spolupráci. Například Arménie neuznává nezávislost Abcházie a Jižní Osetie, zatímco Gruzie usiluje o zachování neutrality v konfliktu v Náhorním Karabachu mezi Arménií a Ázerbájdžánem. Na globální úrovni, v rámci Východního partnerství Evropské unie, jsou pozice obou zemí poměrně podobné. Arménie a Gruzie jsou navíc spojeny prostřednictvím vztahů

se Spojenými státy, vzhledem k vlivným arménsko-americkým komunitám a politické podpoře USA pro Gruzii (Minasyan 2013).

Obecně lze říci, že velmi shodné podmínky - konkrétně významný domácí ekonomický a politický vývoj v obou státech a paralelní evropské integrační ambice - transformují arménsko-gruzínské vztahy na základě stabilní, deseti let trvající mezistátní spolupráce. Arménie a Gruzie mají ještě dlouhou cestu k dosažení cílů, které si samy stanovily, ale samotná vyhlídka na „společnou cestu“ umožní Arménii a Gruzii vytvořit v regionu jižního Kavkazu nové klíčové politické a hospodářské vztahy (Minasyan 2013).

V současné době jsou si vlády obou zemí vědomy možné výhodné ekonomické spolupráce a jdou vstříc krokům, které by mohly upevnit již celkem stabilní spolupráci. V roce 2015 a 2017 se státníci obou zemí sešli, aby probrali další kroky ke spolupráci. Tehdejší prezident Gruzie Giorgio Margvelashvili v roce 2015 pozval do hlavního města Tbilisi tehdejšího prezidenta Arménie, Serže Sarkisjana. Obě strany debatovaly o již existujících politicko-ekonomických vztazích a o možnostech, jak více prohloubit spolupráci. Později, v roce 2017, se sešel ministr zahraničních věcí Gruzie Mikheil Janelidze s prezidentem Arménie, tentokrát v Jerevanu, a domluvili se na užší spolupráci v oblastech obchodu, transportu, IT technologií a v oblasti kultury. Nakonec kladli důraz na budoucí a dlouhotrvající spolupráci ve výše zmíněných oblastech (Agenda.ge 2017). Nově zvolená prezidentka Gruzie Salome Zurbishvili, která úřad prezidenta zastává od prosince roku 2018 (IFES 2019), pokračuje ve šlépějích svého předchůdce Giorgia Margvelashviliho a zdůrazňuje společné kulturní a historické hodnoty jak Gruzínců, tak Arménů a vyzdvihuje nutnost spolupráce těchto dvou entit. Arméni a Gruzínci přijali téměř ve stejnou dobu křesťanství, obě země vyhlásily nezávislost v roce 1918, kterou spolu také později ztratily. Podle ní má Gruzie spolu s Arménií potenciál na to být silnými a vyspělými zeměmi (The Administration of the President of Georgia 2019). Na březnovém mítinku v roce

2019 si delegace gruzínské prezidentky a delegace nově zvoleného arménského prezidenta Armena Sarkisjana potvrdily cíle a oblasti spolupráce. I přes jisté vnitřně-politické problémy, kterým Gruzie v minulosti čelila a které ji zčásti ovlivňují dodnes, je teď už jen otázkou času, kdy cíle obou zemí budou doopravdy naplněny a pomůžou k rozkvětu ekonomik a k upevnění dobrých vztahů mezi oběma státy. (The Office to the President of the Republic of Armenia 2019; Minasyan 2013).

### **3.2 Ázerbájdžán**

Jak ekonomické, tak politické vztahy s Ázerbájdžánem jsou až do dnešních dní velmi komplikované. Mezi Arménií a Ázerbájdžánem doposud nebyly navázány žádné diplomatické vztahy, převážně kvůli probíhajícímu sporu o Náhorní Karabach<sup>1</sup> (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia 2018).

#### **3.2.1 Otázka Náhorního Karabachu**

Konflikt v Náhorním Karabachu je dlouho trvající etnický konflikt mezi Arménií a Ázerbájdžánem konflikt, který má velmi hluboké kořeny. Mezi roky 1918 a 1920 jak Arménie, tak Ázerbájdžán získaly nezávislost na Ruském impériu. Ziskem nezávislosti Ázerbájdžán formálně získal právě oblast Náhorního Karabachu, který byl ale většinově obýván arménským obyvatelstvem. V roce 1920 ještě Ruské impérium obě tyto nově vzniklé republiky obsadil a zahrnul je pod svůj vliv. Později Sovětský svaz poté vyhlásil Autonomní oblast Náhorní Karabach, kterou ale měla spravovat Socialistická republika Ázerbájdžán a spory o tuto oblast se na nějaký čas odmlčely. Během Gorbačovovy liberální politiky v osmdesátých letech Sovětský svaz oslabil svůj

---

<sup>1</sup> Oblast na jihozápadě Ázerbájdžánu u hranic s Arménií, kterou obývají etničtí Arméni.

vliv na Kavkaze a během této doby spory o Náhorní Karabach opět vyšly na povrch. Arméni z Náhorního Karabachu znovu vznesli požadavek na nezávislost a na připojení se k Arménii (Sargsyan: 2018). Mezi léty 1988 až 1994 tento konflikt vypukl ve válku, známou jako Válka o Náhorní Karabach. Minimálně přes 25 tisíc lidí bylo zabito a přes milion lidí bylo nuceno opustit svoje domovy. Válku, která se vlekla přes šest let, měla ukončit smlouva o příměří v roce 1994. Smlouva o příměří v roce 1994 pozastavila konflikt na dalších 22 let. Až na menší střety v hraničních oblastech Arménie a Ázerbájdžánu, nedošlo k žádnému velkému střetu. Od této doby se Minská skupina<sup>2</sup>, zprostředkovaná přes Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě<sup>3</sup> (OBSE), snaží přijít na mírumilovné a přijatelné řešení celé této situace. Minská skupina se skládá z Ruska, Spojených států amerických a Francie. Snaha vyřešit konflikt je však kvůli dvěma důvodům bezvýsledná. Prvním důvodem jsou silná přesvědčení Arménie a Ázerbájdžánu, že jejich stanoviska k problému jsou ta správná a nehodlají ustupovat. Arménie podporuje Náhorní Karabach a jeho právo na sebeurčení, Ázerbájdžán je toho názoru, že si musí zachovat územní celistvost. Druhý důvod je silný vliv Ruska v regionu, které z této situace těží, například prodejem zbraní oběma stranám. Příměří bylo příležitostně několikrát porušeno menšími střety. K největšímu střetu došlo v dubnu 2016, kdy byla použita i těžká technika (Falco 2018).

Obě země jsou spolu kvůli výše zmíněnému konfliktu, spolu stále ve válce. Ázerbájdžán navíc vyhrožuje, že pokud OBSE nepřijde s řešením konfliktu, tak za pomoci armády opět převezme kontrolu Náhorního Karabachu pod svou správou. Na základě konfliktu mohl Ázerbájdžán spolu s Tureckem uvalit na Arménii ekonomickou blokádu. S Arménií uzavřeli hranice s cílem izolovat ji od

---

<sup>2</sup> Minská skupina je jeden z orgánů Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE). Byla založena speciálně pro vyřešení konfliktu mezi Arménií a Ázerbájdžánem.

<sup>3</sup> OBSE je mezinárodní bezpečnostní organizace vzniklá v roce 1995.

jakýchkoliv regionálních ekonomických a rozvojových projektů – například znemožnit Arménii přístup k Jihokavkazskému plynovodu<sup>4</sup> nebo k železniční trati Baku-Tbilisi-Kars<sup>5</sup> (BKT-viz příloha č. 2). Hlavním cílem Ázerbájdžánu vůči Arménii a Náhornímu Karabachu je přinutit je uznat stav, ve kterém se Náhorní Karabach nacházel před vypuknutím války v roce 1988 – aby Náhorní Karabach byl opět autonomní jednotkou pod správou Ázerbájdžánu (Poghosyan 2017).

### 3.2.2 Současný stav

I když v současné době jsou vztahy mezi Arménií a Ázerbájdžánem minimální, i přesto můžeme sledovat snahu obou zemí alespoň o usmíření se a vyřešení konfliktu v Náhorním Karabachu. Když se v roce 2018 konala arménská sametová revoluce<sup>6</sup>, změnila se v Arménii vláda. Arménie se zbavila do té doby vládnoucího „karabach klanu“<sup>7</sup> a vlády se chopili noví politici. Podle ázerbájdžánských státních činitelů je zde díky tomu naděje na úspěšný dialog o tom, aby se dosáhlo mírového řešení v otázce Náhorního Karabachu. Koncem roku 2018 se prezident Ázerbájdžánu Ilham Alijev vyjádřil slovy, že „rok 2019 dá nový impuls k vyjednávání o otázce Náhorního Karabachu, a jedinou možností ke změně a lepším vztahům s Arménií je vyřešení konfliktu s Ázerbájdžánem“. Z arménské strany nově zvolený premiér Nikol Pashinyan prohlásil, že řešení konfliktu mírovou cestou je jednou z hlavních priorit současné arménské zahraniční politiky – na rozdíl od jeho předchůdců, kteří konflikt využívali pro svoje mocenské zájmy (Gurbanov 2019).

---

<sup>4</sup> Plynovod vedoucí z Ázerbájdžánu, přes Gruzii do Turecka.

<sup>5</sup> Železnice byla poprvé navržena poté, co Ázerbájdžán a Turecko zavřelo hranice s Arménií. Od roku 2017 převáží zboží z Kazachstánu do Střední Evropy a naopak. Arménie kvůli blokadě nemá k této trati přístup.

<sup>6</sup> Arménská sametová revoluce byla sérií demonstrací, která se konala proti tehdejšímu prezidentovi Serži Sargysianovi. Arméni protestovali proti utužování autoritářského režimu, který Sargysian vedl. Dle jejich slov vedl zemi do ekonomické i sociální krize. Revoluce napomohla ke změně státního zřízení z polo prezidentské republiky na parlamentní republiku.

<sup>7</sup> Označení pro arménské vládní činitele, kteří byli původem právě z Náhorního Karabachu.

Od arménské revoluce v roce 2018 byly ve vztazích mezi oběma zeměmi patrné značné změny. Hlavy obou zemí se v září roku 2018 sešly a dohodly se na nových možnostech komunikace. Od jejich setkání také celkově ubylo vojenských střetů na hranicích mezi Arménií a Ázerbájdžánem. Obě strany také zmírnily řečnické projevy a již tak ostře neútočí jedna na druhou. Během posledních šesti měsíců se dokonce i několikrát setkala ministerstva zahraniční obou zemí. Mluvčí ázerbájdžánského ministerstva se vyjádřila slovy, že tyto schůzky, nejen hlav států, ale i ministerstev zahraničí mohou ulehčit a zahájit vyjednávací proces, který až do nedávné doby byl takřka nemožný. Je tedy jen otázkou času, jestli se podaří Arménii a Ázerbájdžánu najít společnou řeč a vyřešit spor o Náhorní Karabach jednou pro vždy. Tím by mohl vzniknout prostor k navázání diplomatických a obchodních vztahů a mohlo by to i napomoci ke zlepšení vztahů s Tureckem. Obecně se má za to, že „svěží vzduch“, který arménská sametová revoluce do arménské politiky přinesla ve formě mladších a reformy-schopných politiků, by mohl zpřístupnit cesty k dodnes znepráteným národům (Kucera 2019).

### **3.3 Turecko**

Turecko uznalo nezávislost Arménie koncem roku 1991. Nezávislost Arménie sice uznalo, ale diplomatické vztahy s ní až do dnes nenavázalo. Toto turecké rozhodnutí mělo tři důvody: prvním byl již zmíněný konflikt o Náhorní Karabach, druhým důvodem je problém arménské genocidy a třetím důvodem jsou územní spory mezi Tureckem a Arménií.



### 3.3.1 Otázka Náhorního Karabachu

Co se týká konfliktu v Náhorním Karabachu, Turecko plně podporuje Ázerbájdžán a požaduje po Arménii, aby přerušila podporu karabašských Arménů. V roce 1993 Turecko uzavřelo hraniční přechody s Arménií jako odpověď na úspěšné vojenské operace Arménie v Náhorním Karabachu. Napjatá situace mezi oběma zeměmi zůstala až do roku 2008, než Arménie s Tureckem za pomoci Švýcarska započali normalizaci bilaterálních vztahů a možné diplomatické spolupráce. Výsledkem byl oboustranný podpis dvou turecko-arménských protokolů v roce 2009 v Curychu – první zaručoval navázání diplomatických vztahů a druhý se týkal rozvoje a udržení těchto vztahů. Tento proces byl podpořen Spojenými státy, Evropskou unií a Ruskem za přítomnosti příslušných ministrů zahraničí. Nicméně ihned po podepsání protokolů Turecko změnilo svůj postoj s názorem, že protokoly neratifikuje, dokud nebude vyřešena otázka Náhorního Karabachu. Arménie na druhou stranu byla připravena protokoly ratifikovat. Švýcarské úřady a mezinárodní komunita podporovaly ratifikaci protokolů ze strany Arménie, ani to však Turecko nepřesvědčilo. Navzdory odmítnutí ratifikace protokolů ze strany Turecka, tehdejší prezident Arménie Serž Sarkisijan pozastavil ratifikaci protokolů v Arménii. V roce 2015 však znovu v arménském parlamentu téma ratifikace otevřel, Turecko se ale k opětovným hovorům nikterak nevyjádřilo. Turecko se totiž v tom samém období potýkalo s problémy v domácím prostředí – přes parlamentní volby v roce 2015, zmařeným vojenským pučem v červenci 2016 a následnými čistkami, které následovaly, k dubnovému referendu o změně ústavy v roce 2017. Tyto okolnosti zapříčinily, že se Turecko v první řadě snaží vyřešit problémy ve své vnitřní politice, čímž upozadilo ratifikaci protokolů a obecně vztahy se sousední Arménií na zadní příčky priorit turecké politiky (Poghosyan 2017).

### 3.3.2 Otázka genocidy arménského obyvatelstva<sup>8</sup>

I když arménští představitelé při obnově nezávislosti státu otevřeně nezařadili snahy o mezinárodní uznání arménské genocidy do své politické agendy, Článek 11 Deklarace o nezávislosti Arménské republiky z roku 1990 udává, že Arménie podporuje proces a snahu o mezinárodní uznání arménské genocidy. Turecko tento článek označilo za nepřijatelný (Poghosyan 2017; The Government of the Republic of Armenia 2019).

Poté, co se po úspěšném převratu a svržení sultána Abdula Hamida<sup>9</sup> chopila moci „Jednota a Pokrok“, strana tzv. Mladoturků, slibovala všem netureckým národům autonomii. Ovšem jak rostla jejich moc a s ní i myšlenka *panturkismu*<sup>10</sup>, tak otevřeně začali hlásat asimilaci a poturečtění veškerého obyvatelstva v Osmanské říši. To se Arménům vůbec nelíbilo a za žádnou cenu se své identity nechtěli vzdát, tím pádem vznikalo mezi Západními Armény (viz příloha č. 3) a Mladoturky napětí, které vyvrcholilo v roce 1909 zabitím kolem 30 000 lidí ve městě Adana<sup>11</sup> a okolí, které by se dalo považovat za první známky genocidy, jejíž intenzita se během pár let rapidně zvýšila. Nicméně Rusko, které stálo v cestě mladoturecké ideji *panturkismu*, protože Mladoturci chtěli proniknout až do Střední Asie, podporovalo Armény, což také Mladoturkům nevyhovovalo. Když vypukla první světová válka, Osmanská říše vstoupila do války na straně Centrálních mocností. Mezi ní a Ruskem, jako členem Trojdhody, vypukl konflikt, kdy nejznámějším a klíčovým střetem byla *Sarichamišská operace*.<sup>12</sup>Tato operace byla vítězná pro ruské vojsko a Západní Arménie tak věřila, že dostane svou vytouženou nezávislost na Osmanské říši,

<sup>8</sup> Část podkapitoly převzata z „*Arménská genocida a současnost*“ (Patrik Písecký 2016).

<sup>9</sup> (1842-1918) byl posledním sultánem Osmanské říše a po Mladoturecké revoluci byl donucen obnovit Ústavu; mj. konal arménské pogromy známé jako *Hamídijské masakry* (1894-1896).

<sup>10</sup> Myšlenka sjednocení veškerých turkických národů do jednoho celku.

<sup>11</sup> Město na jihu Turecka, v době před a při genocidě velmi osídleno Armény.

<sup>12</sup> Operace na kavkazské frontě mezi Ruskem a Osmanskou říší.

jelikož Arméni byli prostřednictvím arménského tisku povzbuzováni k tomu, aby veškerým úsilím podporovali Rusko, a tím se dočkali vytoužené svobody (Šaginjan 2001: 103-106). Je nutné také zmínit, že evropské mocnosti považovaly Armény za své „křesťanské bratry“ a arménští představitelé to brali jako podporu v jejich myšlence o založení vlastního státu a vyhlášení nezávislosti na Osmanské říši (Maxwell 2016: 188).

Pro Osmany byla tato porážka velmi ostudná, a tak rozzuřená armáda Turků zaútočila na většinově arménské město Van na jihovýchodě dnešního Turecka, což znamenalo další vyvražďování arménského obyvatelstva bez naděje na ruskou pomoc, neboť ruská armáda se už dávno z fronty stáhla. (Šaginjan 2001: 106). Vše vyvrcholilo 24. 4. 1915, kdy Mladoturci zajali a zabili nejvyšší představitele arménské menšiny. Na tento den dnes všichni Arméni vzpomínají jako na počátek arménské genocidy a každý rok si tuto událost připomínají. Mladoturci své plány uskutečňovali pod záminkou mobilizace a budování cest, kdy povolali všechny muže mezi 16-52 lety, které následně odzbrojili a potají povraždili. Po zabití většiny mužů se pustili do absolutního vyhlazování obyvatel tím, že převážně ženy a děti byly nuceny opustit své domovy a jít pěšky do syrské pouště. Někteří obyvatelé byli zabiti ještě ve svých domovech, jiní na cestách a zbytek byl zabit v syrské poušti. Vládní nařízení nešetřilo ani děti. „(...) Vykonavači pogromů pracovali nejbarbarštějšími prostředky. Ztratíce svou lidskou tvář, děti házeli do řek nebo je pohřbívali do země, meči stínali ženy, znásilňovali dívky a pak je prodávali nebo zabíjeli. Bezbranné obyvatelstvo zavírali a upalovali v budovách nebo i na hranicích, podrobovali je nejstrašnějšímu mučení.“ (Ibidem 2001: 107-108).

I když Evropa pokládala Armény za své spojence, pomoci se jim od ní nikdy nedostalo. Celou událost v průběhu války shrnuli evropští představitelé s tím, že Mladoturci jsou za své činy zodpovědní a Spojené státy navíc hlásaly, že

počet umírajících je jen velmi zveličený a přehnaný, přitom se v této době války samy ani neúčastnily. A i přes to všechno, vláda Spojených států navazovala nové ekonomické a politické vztahy s mladotureckou vládou. Během osmi let, tj. 1915-1923, přišlo o život přibližně jeden a půl milionu arménských obyvatel a několik set tisíc jich bylo násilně poturečtěno (Šaginjan 2001: 109).

Současný mezinárodní nátlak na Ankaru, aby uznala události z roku 1915 jako genocidu, je přijímán s velikým odporem, obzvláště v případě, kdy tento nátlak přichází ze strany členských zemí Evropské unie. Tureckem je to vnímáno jako jedna z uměle vytvořených překážek, kterou členské státy Evropské unie Turecku vytvořily na jeho cestě k členství v Evropské unii. Turecký historik Taner Akçam je vůči tomuto postoji velmi kritický a charakterizuje tuto „Západní“ mentalitu názorem, že „existují síly, které se Turecko snaží neustále zničit a rozpráší a je třeba se bránit,“. Velmi často je tato mentalita přirovnávána k „sévrskému syndromu“, který se obecně vyznačuje tím, že „západní vlády se neustále pokouší rozložit území Turecka, stejně jako se o to neúspěšně snažily smlouvou ze Sévrés po první světové válce. Někteří experti naznačují, že toto přesvědčení je běžnou součástí turecké zahraniční politiky (Souleimanov – Kopeček 2013: 247 - 267).

Důležitým faktorem přispívajícím k neochotě Turecka uznat arménskou genocidu je také postoj nejvyšších důstojníků turecké armády, kteří uvedená obvinění chápou jako nepřístojnou urážku ozbrojených sil, tradičního strážce sekularismu v tureckém státě. V posledních letech země zažívá vzestup nacionalismu a odmítání „arménských lží“, jak je genocida Arménů nazývána v pravicových vlasteneckých kruzích, se pozvolna stává součástí moderní turecké identity. Turecké ozbrojené síly byly výrazně oslabeny během vlády AKP<sup>13</sup>, která

---

<sup>13</sup> **Strana spravedlnosti a rozvoje** je politická strana Turecka, kterou vede současný prezident Recep Tayyip Erdogan

podle některých zdrojů využívala vyšetřování kauzy Ergenekon<sup>14</sup> (2007–2011) jako nástroj k oslabení opozice. V rámci vyšetřování bylo odsouzeno množství vědců, intelektuálů a vojenských důstojníků, kteří měli údajně být členy tajné sekularistické a nacionalistické organizace usilující o svržení vlády AKP. Vedle oslabení armády dochází také k posilování pravicových nacionalistů, kteří jsou ostře proti uznání arménské genocidy. Je také důležité podotknout, že současná turecká vláda doposud nepřišla s žádným oficiálním výkladem událostí z roku 1915, které jsou dnes ze stran členských zemí Evropské unie velice diskutovány. Obecně v zemi panuje přesvědčení, že události z roku 1915 se mají vnímat jen jako deportace obyvatel arménského původu, kteří během první světové války kolaborovali s Ruskem, když Rusko podnikalo invazi na východní část tehdejší Osmanské říše. V tureckých dokumentech se tak například cituje vyjádření zástupců Arménské revoluční federace z té doby: „Arméni se bez sebemenšího zaváhání přidali na stranu Dohody; veškeré své síly daly k dispozici Rusku a tím vytvořili dobrovolnické oddíly,“. Spolupráce Arménů a Rusů během první světové války představuje klíčový argument, o který se turecká vláda opírá s prohlášením, že „opatření, která byla vůči Arménům na území Osmanské říše provedena, byla pouhým jejich přemístěním do jiné části země z bezpečnostních důvodů,“ (Souleimanov – Kopeček 2013: 247 - 267).

### 3.3.3 Územní spory

Turecko-arménské vztahy jsou ovlivněny také územním sporem. Ihned po získání nezávislosti se hranice mezi oběma zeměmi stala zdrojem kontroverzí. Hranice byly původně nakresleny na základě mírové smlouvy podepsané mezi Tureckem a krátce vzniklou Arménskou republikou v roce 1921

---

<sup>14</sup> V procesu nazvaný Ergenekon je obviněna řada politiků, generálů a novinářů, že se snažili o svržení vlády v Turecku.

a později stvrzeny sovětsko-tureckou smlouvou z roku 1921<sup>15</sup> (viz příloha č. 4). Nicméně po rozpadu Sovětského svazu, se někteří arménští členové parlamentu nechali slyšet, že Rusko již nesdílí hranici s Tureckem a tím pádem by Arménie neměla uznávat ty hranice, na kterých se Sovětský svaz a Osmanská říše dohodly v roce 1921. Na základě tohoto vyjádření z Arménie se Turecko rozhodlo s Arménií nenavazovat žádné diplomatické vztahy a ponechat uzavřené hranice (Aydin 2002: 39-48).

### 3.4 Írán

Již od starověku až do devatenáctého století celý region Zakavkazska několikrát spadal pod íránský vliv a několikrát byl i součástí Perské říše, v určitých obdobích i po velmi dlouhou dobu. Vliv Íránu v Zakavkazsku byl několikrát potlačován, ať už Osmany nebo Rusy. Svůj vliv Írán v Zakavkazsku definitivně ztratil po první světové válce. Vztahy mezi Íránem a Arménií tedy sahají dávno do minulosti a byly a jsou formovány velmi početnou arménskou komunitou žijící v Íránu. I když po Islámské revoluci v Íránu v roce 1979 spousta Arménů z Íránu uprchlo, do dnešních dní tvoří v Íránu nejpočetnější křesťanskou skupinu. Již od zisku své nezávislosti na Sovětském svazu, navázala Arménie s Íránem pevné diplomatické vztahy. Arménie je pro Írán specifická jako jeden z mála ekonomických partnerů. Obě země staví základy své spolupráce spíše z praktického hlediska a považují se jedna za druhou jako „nezbytného souseda“. Historické hledisko je opomíjeno, i když Arménie byla část své historie součástí Perské říše. Z pohledu Íránu existují tři důvody, proč s Arménií spolupracovat. Za prvé, Arménii vnímá jako strategickou cestu k překonání společného pocitu izolace a blokad. V případě Arménie to jsou její nejbližší

---

<sup>15</sup> Známá také jako Karsská smlouva podepsána v roce 1921 mezi Velkým národním shromážděním Turecka, zástupci zakavkazských republik a za účasti Ruska. Smlouva stanovila hranice mezi sovětským Zakavkazskem a Tureckem. Hranice vytvořeny touto smlouvou platí dodnes a územně formují dnešní Gruzii, Arménii a Ázerbájdžán.

sousedé, a to Turecko a Ázerbájdžán. Írán je zase zasažen sankcemi ze strany Spojených států amerických a Evropské unie. Druhým důvodem ke spolupráci s Arménií z pohledu Íránu je důvod geografický. Státy spolu sousedí a pro Írán je jen dobře, pokud může mít stabilní a přátelský vztah alespoň s jedním ze svých sousedů, kterým Arménie je. A za třetí, Írán může přátelských vztahů s Arménií využít k dosažení trhů v Euroasijském ekonomickém svazu<sup>16</sup> (Djalili 2002; Giragosian – Sharashenidze 2015). Dá se říci, že pro Arménii je Írán nejvýraznějším obchodním partnerem. Během posledních let se díky vzájemné spolupráci zlepšila infrastruktura mezi těmito dvěma zeměmi. Írán také ve větší míře začal na území Arménie vyvážet kromě svého spotřebního zboží také ropu, zemní plyn a elektřinu, velmi důležité a nedostatkové komodity v Arménii, které navíc začaly konkurovat ruskému dovozu ropy a plynu (Djalili 2002).

### **3.5 Ruská federace**

Diplomatické vztahy mezi Arménií a Ruskou federací byly navázány 3. dubna 1992. Tyto dvě země mezi sebou od té doby uzavřely přes 250 mezistátních a mezivládních smluv a dohod, včetně Smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné podpory ze srpna roku 1997. Na základě této smlouvy si Rusko a Arménie potvrzují rozhodnutí o posílení přátelství mezi občany obou zemí, zajištění trvalého míru, stability a garantované obrany v Zakavkazském regionu a ve světě. Poprvé během post sovětské éry se tedy stalo, že Ruská federace se sama zavázala podílet se na obraně jiné země, pokud by byla napadena. To tedy znamená, že přímý útok na Arménii by byl považován za

---

<sup>16</sup> Ekonomická unie, která sdružuje některé post sovětské státy – Arménii, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, a Rusko. Cílem je větší integrace členských zemí.

přímý útok na Ruskou federaci a naopak. Smlouva zavazuje oba státy k velmi blízké spolupráci v oblasti obrany státní suverenity a ochrany obou států. Arménie a Rusko také zvýší vojenskou spolupráci mezi svými vojenskými složkami. Další z bodů této smlouvy zahrnuje ruskou a arménskou spolupráci v zahraniční politice. Smlouva specifikuje, že Rusko a Arménie budou nadále pokračovat v blízké spolupráci v rámci zahraniční politiky, která bude zaměřena hlavně na upevňování míru a stability v Zakavkazském regionu, stejně tak i ve světě (Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia 2016; Tamrazian 1997). Smlouva podepsaná Ruskem a Arménií sice zajistí jistou spolupráci mezi těmito dvěma státy, jak po vojenské, tak politické stránce, ale není pochyb o tom, že díky této smlouvě si Moskva snaží zajistit nějaký vliv v regionu aspoň v jedné Zakavkazské zemi (Tamrazian 1997).

Vzhledem ke své geopolitické situaci, má Arménie málo možností, kam směřovat svou zahraniční politiku. Ruská federace hraje v Arménské zahraniční politice velikou roli. Jelikož Arménie postrádá potřebné vojenské prostředky na obranu vůči Turecku a Ázerbájdžánu, vojenská aliance s Ruskem je pro Arménii velmi výhodná. Rusko totiž jako jediný aktér v regionu dokázal poskytnout Arménii vojenskou obranu. Vojenskou obranu Rusko Arménii poskytlo na základě právně závazných záruk, a to členstvím v Organizaci Smlouvy kolektivní bezpečnosti<sup>17</sup> (OSKB). Další faktor, který ovlivňuje arménské názory vůči Rusku, je historie. Již v 18. století bylo Rusko očima Arménů viděno jako jediný aktér, který jak politicky tak nábožensky dokázal Arménii vysvobodit ze spárů perské a osmanské nadvlády. Po první světové válce se sovětská propaganda Arménii nevyhnula a ukazovala vládu Sovětského svazu v tom nejlepším světle, jako zachránce ze spárů Turecka (Poghosyan 2017).

---

<sup>17</sup> Organizace vznikla v roce 1998. Cílem organizace je kolektivní bezpečnost jejích členů. Současnými členy jsou: Rusko, Arménie, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán a Tádžikistán. Dříve byly také členy Bělorusko, Gruzie, Ázerbájdžán a Uzbekistán, ty ale již dříve své členství suspendovali.



Před vypuknutím arménské sametové revoluce byly vztahy mezi Arménií a Ruskem velmi silné, obzvláště v oblasti bezpečnosti. Ruská armáda v druhém největším městě Arménie, Gyumri, spravuje svou 102. vojenskou základnu a působí tak jako garance bezpečnosti vůči Turecku a v menší míře i vůči Ázerbájdžánu. Bývalá vláda tuto možnost vítala, jelikož měla jistou záruku bezpečnosti. Rusko je také jejím nejvýznamnějším dodavatelem zbraní a těžké zbrojní techniky – stejně tak ale prodává zbraně i Ázerbájdžánu. Už v minulosti bylo Rusko podezříváno, že se snaží konflikt mezi Arménií a Ázerbájdžánem nevyřešit, aby kam mělo prodávat své zbraně. Do roku 2016, než vypukla čtyřdenní válka<sup>18</sup>, mnoho Arménů věřilo, že ruská armáda je skutečně zárukou bezpečnosti. Po vypuknutí čtyřdenní války, kdy Rusko na základě členství v Organizaci Smlouvy kolektivní bezpečnosti neposkytlo členskému státu pomoc, když byl ohrožen, byla arménská společnost vůči Rusku skeptická. Namísto toho se Organizace zachovala jako zprostředkovatel peacekeepingu, než aby poskytla vojenskou pomoc Arménii (Baumgartner 2018).

Arménská sametová revoluce byla velmi odlišná od těch revolucí barevných, kterými jsme mohli být svědky například na Ukrajině. V případě Arménie toto povstání bylo mírumilovné a arménští protestující se usilovně chtěli vyhnout násilí. Celá revoluce se zrodila u obyčejných občanů, kteří začínali být nespokojení s upevňováním vlády bývalého prezidenta Serže Sarkisjana a se zhoršováním se životního standardu v zemi. Ruská vláda tak znervózněla, protože povstalci vlastně nebyli ruští občané, kteří se dožadovali určitých práv, ale rodilí Arméni, kteří vylučovali násilí a chtěli jen změnu k lepšímu ve své vlastní zemi. Po úspěšné revoluci ale nově zvolený premiér Nikol Pašinjan prohlásil, že spojenectví s Ruskem je nezbytné pro arménskou bezpečnost a že stále spoléhá na ruskou ochranu v případě příhraničních střetů s Tureckem a

---

<sup>18</sup> Nejkrvavější střety od uzavřeného příměří v roce 1994 mezi Arménií a Ázerbájdžánem. Proběhly ve dnech 1. až 5. dubna 2016.

s Ázerbájdžánem. Nicméně i tak Rusko raději vyčkává, jak se nový premiér a jeho vláda v budoucnu zachová nejen vůči Rusku, ale i vůči Evropské unii (Baumgartner 2018).

## 4 SNAHY ARMÉNIE O ZLEPŠENÍ SVÉ EKONOMICKÉ SITUACE

Po získání nezávislosti Arménie „zdědila“ naprosto neživotaschopnou ekonomiku ze sovětského systému a ocitla se v nejtěžší situaci ze všech Zakavkazských zemí. Ze zemědělské a průmyslové země s rozvinutým kovoprůmyslem, strojírenstvím, chemickým a potravinářským průmyslem, se Arménie změnila na malý vnitrozemský stát, který se ani nemohl chlubit bohatými přírodními zdroji, úrodnými půdami, ani vlastními nalezišti ropy a zemního plynu (Advantour 2019). Ještě za doby Sovětského svazu Arménie pod starým sovětským centrálním plánovacím systémem vyvinula na tehdejší dobu moderní průmyslový sektor, kdy dodávala obráběcí stroje, textil a jiné vyráběné zboží do sesterských republik, výměnou za suroviny a energii. Po rozpadu Sovětského svazu ale sektor začal zaostávat a tak Arménie přešla na drobné zemědělství a přestala ve velkém využívat průmyslové továrny. Izolace Arménie, omezené možnosti exportu a všudypřítomné monopoly v důležitých obchodních odvětvích způsobily, že je Arménie stále závislá na ruské finanční a vládní podpoře, protože nejvýznamnější arménská infrastruktura je vlastněna nebo řízena ruskými vlastníky, hlavně v energetickém a bankovním sektoru. Peníze, které Arménští občané pracující v Rusku posílají zpět do Arménie svým rodinám, představuje 12-14 % celkového HDP Arménie (Central Intelligence Agency 2019).

### 4.1 Obchodní potenciál se sousedními zeměmi, zeměmi v rámci EEU<sup>19</sup> a se zeměmi SNS<sup>20</sup>

Výše zmíněná blokáda a uzavření hranic s Tureckem a Ázerbájdžánem byla a je velikou ranou pro ekonomické vyhlídky v regionu. Z důvodu blokad se Arménie musí více spoléhat a orientovat na sousední Írán a Gruzii. Za zmínku také stojí, že i přes nepřátelské nálady mezi Arménií a Tureckem

---

<sup>19</sup> Eurasijská ekonomická unie

<sup>20</sup> Společenství nezávislých států

s Ázerbájdžánem, je zde, byť malá, ekonomická spolupráce. Celkově je však nízká až žádná celková ekonomická činnost a spolupráce v celém regionu jako takovém. I malá ekonomická aktivita mezi Arménií a Tureckem může přispět k urovnání sporů, které se táhnou již přes sto let, a to tím, že si státy v ekonomickém sektoru mohou postupně vytvořit vzájemnou důvěru, která by se mohla později přenést do politického spektra. Trans hraniční hospodářská spolupráce může přispět k rozvoji ekonomik a prosperitě obou států. Ačkoliv otevření hranic mezi Tureckem a Arménií a navazování oficiálních diplomatických vztahů může trvat ještě spousty let, posilování trans hraničních interakcí mezi místními privátními sektory při hranicích obou států mohou přinést krátkodobé pozitivní výsledky (The Economic Policy Research Foundation of Turkey 2014: 5).

Na základě členství v Eurasijské ekonomické unii Arménie využívá možnosti volného pohybu zboží, kapitálu a pracovní síly mezi členskými zeměmi<sup>21</sup>. V rámci členství v Eurasijské ekonomické unii může Arménie vylepšit a zvýšit ekonomickou spolupráci mezi členy a navzájem podporovat udržitelný rozvoj. Vzhledem ke členství v této unii je pro Arménii velmi důležité mít přístup k hranicím Ruské federace, aby poté mohla odtud uplatňovat výhody získané z členství v unii a rozvíjet svůj export do ostatních zemí (Eurasian Economic Union 2019). Díky postupně se rozvíjejícím bilaterálním vztahům mezi Gruzii a Arménií, může Arménie využívat gruzínské infrastruktury, která je nutná k přístupu do Ruské federace a při využívání gruzínské infrastruktury může snížit své náklady na dopravu. Pracovní síla nebo turista přicházející z Arménie, který se rozhodl pracovat v Rusku, případně jen navštívit Ruskou federaci, může díky bezvízovým stykům s Gruzii a Ruskou federací volně cestovat přes území Gruzie a území Ruské federace (Embassy of Armenia to Russian Federation 2018;

---

<sup>21</sup> Členskými státy jsou Arménie, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán a Rusko.

Embassy of Armenia to Georgia 2018). Arménie má dobrý právní základ pro posílení obchodních vztahů se členskými zeměmi SNS – všechny dohody o volném trhu a obchodu jsou podepsány pouze se členskými státy SNS. Ruská Federace, která je ekonomickým a politickým vůdcem SNS je také hlavním obchodním partnerem Arménie a ruský podíl na arménském importu a exportu značně převyšuje podíl ostatních zemí. (Hayrapetyan – Hayrapetyan 2011: 13).

#### **4.2 Spolupráce s Evropskou unií**

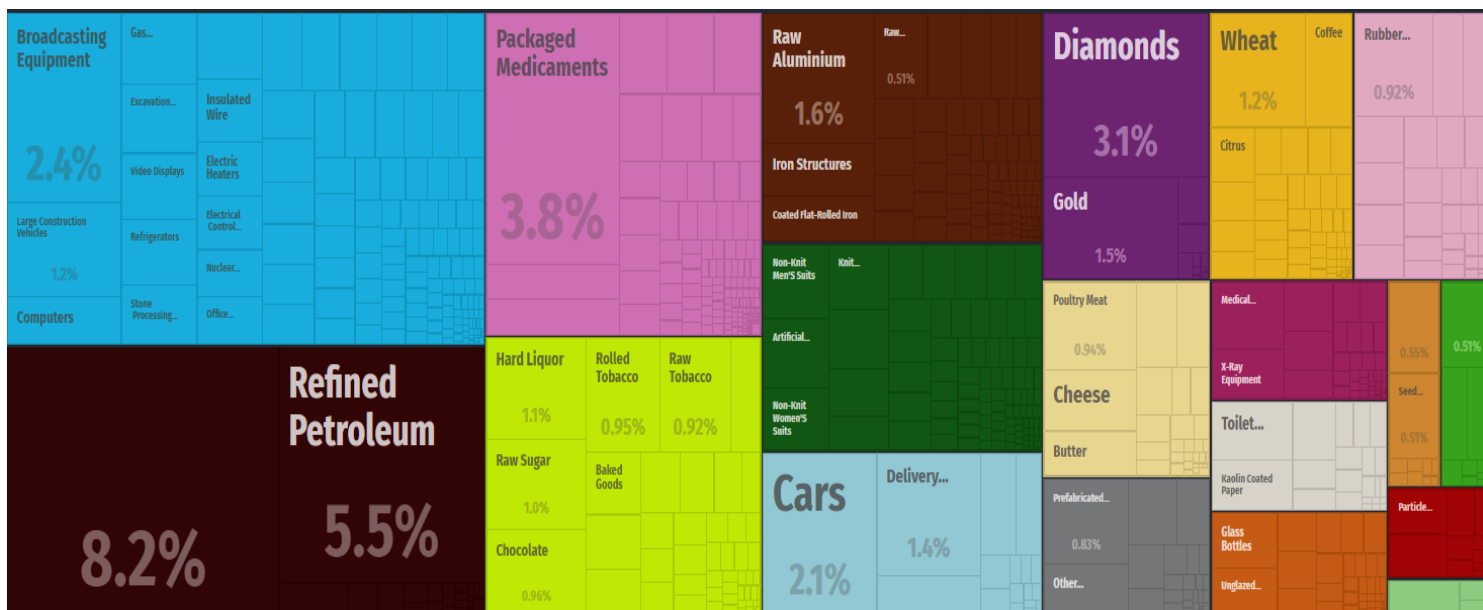
Již od roku 1998 probíhá spolupráce mezi Evropskou unií a Arménií. Spolupráce Arménie a Evropské unie probíhá na základě Východního partnerství z roku 2009, jehož cílem je hlubší integrace a ekonomická spolupráce s šesti postsovětskými státy – kromě Arménie také s Běloruskem, Ukrajinou, Moldávií, Gruzii a Ázerbájdžánem. Hlavním cílem Východního partnerství je podpora politických a hospodářských reforem v těchto zemích; politické a ekonomické sbližení těchto zemí a členských zemí Evropské unie; a připravit tyto země i na případné přijetí do Evropské unie (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky 2019; Hayrapetyan – Hayrapetyan 2011: 12-13).

#### **4.3 Obchod Arménie**

V současné době je Arménie industriálně a zemědělsky zaměřená země. Hrubý domácí produkt je složen ze zemědělství, které činí zhruba 31%, průmyslová výroba kolem 22 %, obchod 9 %, stavební průmysl 8,5 %, doprava 5 % a 29,5 % činí jiná odvětví. Nejdůležitějším průmyslem je těžba nerostných surovin, hlavně mědi. Arménie je země oplývající nalezišti této suroviny (Viz příloha č. 5). Zemědělství pokrývá zhruba 44% celé rozlohy Arménie. Nejvíce se pěstuje tabák, nejrůznější ovoce, brambory a pšenice. Díky hornatému povrchu se v Arménii také daří hospodářství se zvířaty, hlavně pastvě ovcí v horách. V zahraničním obchodu silně převažuje import. Arménie nejčastěji importuje

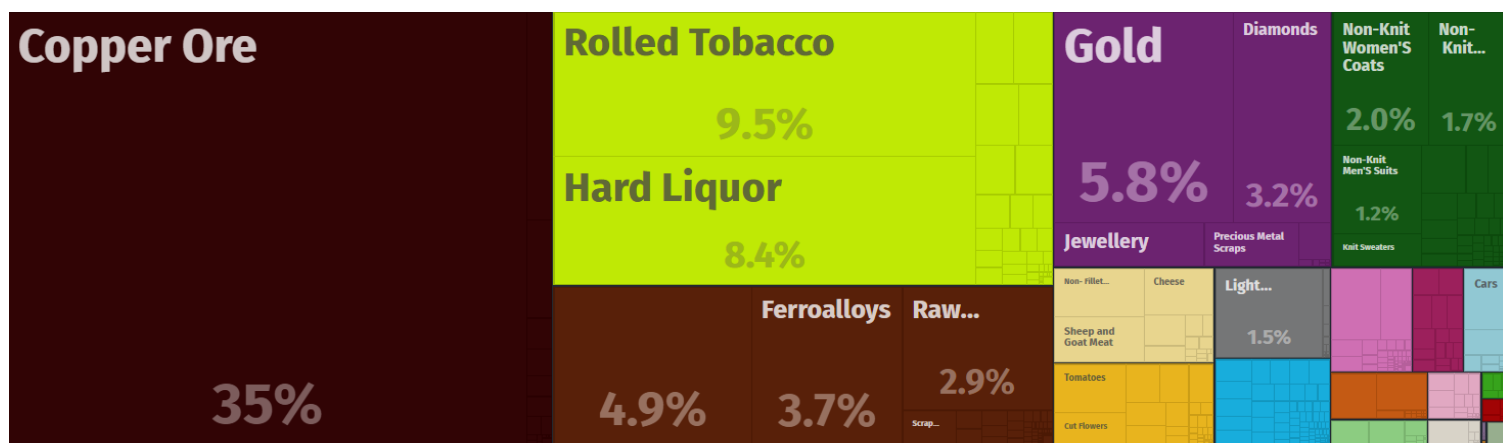
hlavně ropu a zemní plyn, léky a zdravotnické potřeby a drahé kovy jako jsou diamanty a zlato (Tabulka č. 1). V exportu výrazně převažuje měď, která tvoří až třetinu celkového exportu. Dále také tabák a arménský koňak (Tabulka č. 2) (OEC 2019).

Tabulka č. 1: Import



(Zdroj: <https://oec.world/en/profile/country/arm/>, 24. 7. 2019).

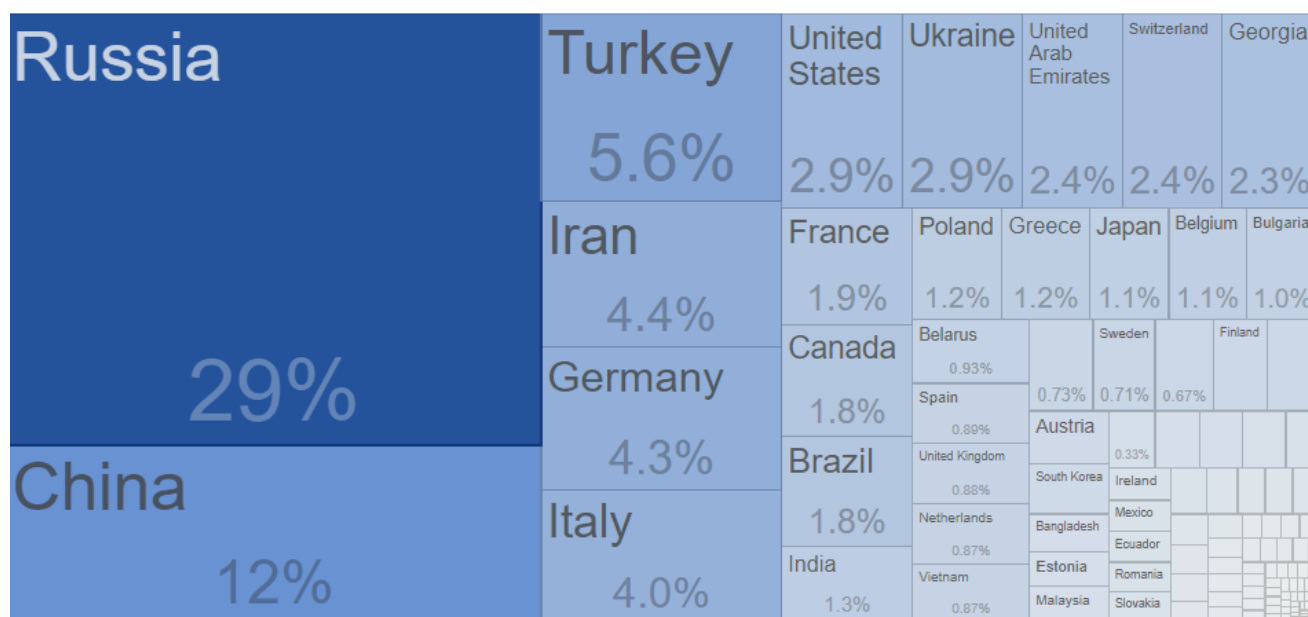
Tabulka č. 2: Export



(Zdroj: : <https://oec.world/en/profile/country/arm/>, 24. 7. 2019).

Arménský zahraniční obchod se na základě geografie od získání nezávislosti měnil. Tyto změny se dají seřadit do tří fází: první fáze od roku 1991 do 1998, kdy hlavními obchodními partnery byly země Společenství nezávislých států; ve druhé fázi 1998 – 2002 klesl obchod se zeměmi SNS a rostl obchod se zeměmi Evropské unie a ve třetí fázi v letech 2002 – 2007 obchod s oběma organizacemi silně narůstal, obchod s nimi dohromady činil až 70% celkového obratu arménského obchodu. Vzhledem k tomu, že většina korporací, která se nachází na arménském území je vlastněna ruským vlastníkem, není tedy divu, že hlavním exportním i importním partnerem Arménie je právě Rusko. Rusko v importu Arménie zabírá až skoro třetinu, resp. 29 % podílu. Druhé místo v importu zastává Čína s podílem „pouhých“ 12 %. Je tedy vidět, že Rusko hraje v arménském obchodu silnou roli (Tabulka č. 3). Zajímavý náhled se naskytne na zemi, která zabírá v podílu třetí místo s 5,6 %. Zajímavé je také to, že bezprostřední sousedé – Írán a Gruzie, zabírají „pouze“ 6,7% importu dohromady (Trading Economics 2019; Hayrapetyan – Hayrapetyan 2011: 11-12; OEC 2019).

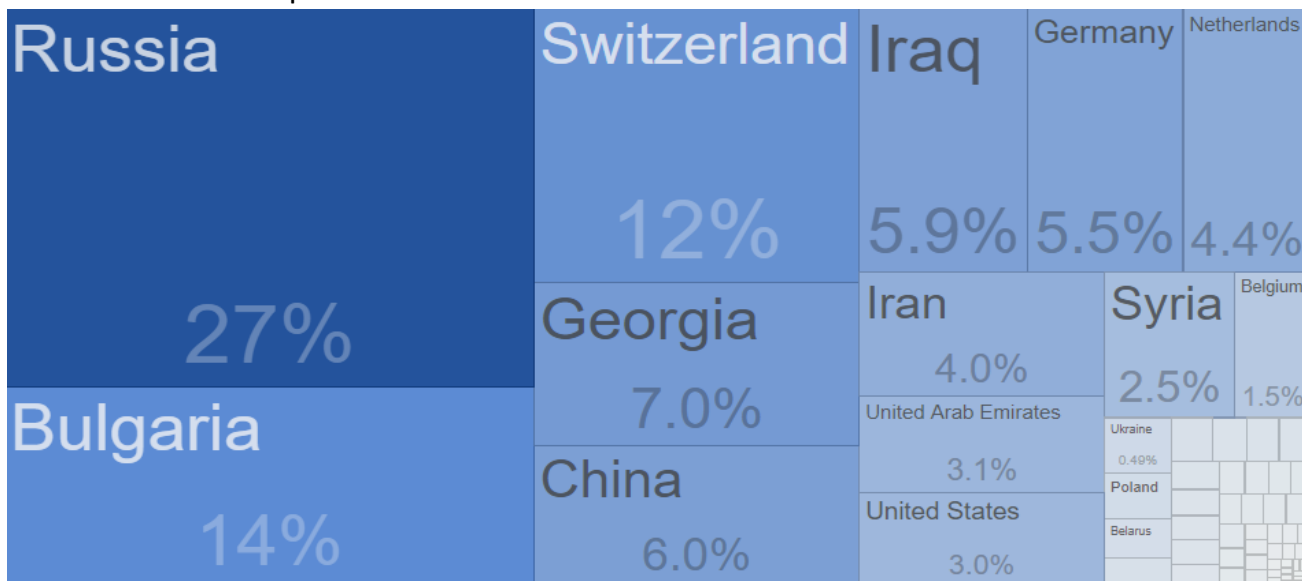
Tabulka č. 3: Země importu



(zdroj: <https://tradingeconomics.com/armenia/imports-by-country>, 24. 7. 2019).

Co se exportních partnerů Arménie týče, na prvním místě nenastala žádná změna. Na prvním místě zůstává Rusko s podílem 27 %. Druhé místo obsadilo Bulharsko s 14 % a třetí místo patří Švýcarsku s 12 %. Sousední Gruzie zabírá čtvrté místo se 7 % a sousední Írán pak deváté místo s 4 % (Tabulka č. 4)(Trading Economics 2019).

Tabulka č. 4: Export Arménie



(Zdroj: <https://tradingeconomics.com/armenia/exports-by-country>, 24. 7. 2019).

#### 4.4 Infrastruktura

Jak pro Arménii, tak pro rozvojové vnitrozemské státy je důležité, aby přehodnotily a v případě potřeby změnily své regulační vládní procesy. Je nutné, aby takový stát představil reformy a zákony, které přitáhnou zahraniční investory. Tito investoři potom budou ochotni investovat do infrastruktur daných států (ať už do silniční sítě nebo do železnic), která napomůže k rozvoji jak po ekonomické, tak i sociální stránce země. Pro vnitrozemské státy je velmi



podstatná regionální a nadnárodní spolupráce či integrace, jelikož jim taková spolupráce může umožnit vstup do jinak nedostupných trhů (UN-OHRLLS 2003). V případě Arménie to může být již výše zmíněné členství v Euroasijské ekonomické unii, obchodování bez celních poplatků s Gruzii na základě GATT, bilaterální smlouvy s Íránem, či možné uklidnění konfliktu a navázání vztahů s Ázerbájdžánem.

Poloha Arménské republiky však představuje problém v oblasti převážení zboží. Arménie sousedí se čtyřmi státy, přičemž s Tureckem a Ázerbájdžánem má uzavřené hranice kvůli již zmíněné blokadě a kvůli nevyřešeným táhnoucím se sporům. Tato skutečnost navýšila důležitost udržování pozitivních vztahů s Gruzii a Íránem. Tyto dva státy jsou pro Arménii z pohledu obchodu zásadní, jelikož díky nim má Arménie možnost dostat se k přístavům v Černém moři, případně přístavům v Kaspickém moři a v Perském zálivu. Uzavřené hranice mají za následek značný nárůst nákladů na dopravu a omezené mezinárodní a regionální obchodní příležitosti. Náklady na dopravu jsou často tak vysoké, že produkty, které rozvojové vnitrozemské země vyvázejí, nemohou cenově konkurovat s produkty z rozvojových přímořských států na mezinárodním trhu. Většina vnitrozemských rozvojových zemí, včetně Arménie, splňují všechny podmínky, které představují vysoké náklady na dopravu: státy jsou vzdálené od hlavních spotřebitelských trhů, kde mohou prodávat svoje zboží, jsou závislé na pozemní a letecké dopravě, která bývá obvykle dražší než námořní doprava a infrastruktura těchto států není dostačující. Arménie, jako každý vnitrozemský rozvojový stát, čelí velmi specifickým výzvám, včetně geografické vzdálenosti od mezinárodních trhů a špatné dopravní infrastruktury. Mnohé problémy, kterým čelí Arménská republika, však mají potenciál být v dlouhodobém horizontu překonány nebo přinejmenším zmírněny pomocí

správné kombinace politik na národní a regionální úrovni (Gevorgyan 2013: nečíslováno).

Nedostatečná a nekvalitní infrastruktura je hlavní překážkou k vytvoření efektivních přepravních sítí v rozvojových zemích. Komunikační sítě jsou potřebné k tomu, aby zpřístupnily dopravní služby v zemi a aby byl zajištěn hladký a rychlý transit surovin a zboží z jedné země do druhé. Státy by měly zavést reformy, ve kterých by zjednodušily a urychlily kontrolu na hranicích. Reformy, ve kterých by více podporovaly využívání moderních informačních technologií a státy by také měly podporovat a zvýšit počet vzdělávacích programů v odvětví informačních technologií, aby měly dostatek kvalifikovaného personálu. Sám stát by měl investovat do svých lidí, aby to přineslo výsledky ve formě lepšího hospodaření a lepší ekonomické situace. Při zlepšení infrastruktury se zajisté sníží náklady na přepravu a ušetřené peníze může stát investovat v jiných odvětvích, ve kterých bude zrovna potřeba. Snahy o zlepšení své infrastruktury se Arménie snaží v rámci účasti v programu TRACECA<sup>22</sup>. Nicméně je důležité podotknout, že strategie a programy na zlepšení infrastruktury musí plně zohledňovat environmentální podmínky a potřeby rozvoje s cílem zajistit udržitelný rozvoj na regionální a globální úrovni. Ty by měly být nedílnou součástí programu reformy politiky a strategie pro snižování chudoby a vylepšení životní úrovně obyvatel (UN-OHRLLS 2003).

S výjimkou několika hlavních tepen jsou hlavní silnice často špatně opravené a ojediněle se vyskytují úseky, kde chybí část vozovky a jsou na nich často velké výmoly. Některé silnice zobrazené na mapách jako hlavní silnice, jsou nezpevněné a mohou se zužovat na jeden pruh na šířku, zatímco některá novější silniční spojení dosud nebyla na nedávno vytvořených mapách označena.

---

<sup>22</sup> Koridor TRACECA je od roku 1993 mezinárodní transportní program zahrnující Evropskou unii a 14 zemí Východní Evropy, Kavkazu a Střední Evropy. Těmito státy jsou Arménie, Ázerbájdžán, Bulharsko, Gruzie, Írán, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldavsko, Rumunsko, Turecko, Ukrajina, Uzbekistán, Tádžikistán a Turkmenistán. Cílem programu je posílení ekonomických, obchodních a přepravních vztahů mezi regiony navzájem.

Vedlejší silnice jsou obvykle ve špatném stavu a v některých oblastech jsou často nezpevněné a vyplavené. Značení na silnicích je velmi špatné a často na některá místa ani značení neexistuje (Country Reports 2019).

#### **4.5 Shrnutí**

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že nejjednodušší cesta, jak může Arménie pomalu ale jistě zlepšovat svou ekonomickou situaci, jsou rozvojové projekty, které jsou iniciovány například ze strany Evropské unie, nebo ze členství v různých organizacích, hlavně Společnosti nezávislých států a Eurasijské ekonomické unie. Zlepšení situace také napomáhají jednotlivé mezistátní smlouvy s jinými státy, hlavně s Gruzíí a s Íránem a smlouvy o zónách volného obchodu s členskými státy Společnosti nezávislých států. Podstatné jak pro Arménii, tak ostatní vnitrozemské státy je vybudovat dostatečně kvalitní infrastrukturu na svém území, která by ušetřila za náklady na dopravu a ušetřené prostředky by využila v jiných problematických sektorech. A je také důležité, aby si Arménie dokázala udržet pozitivní vztahy s Gruzíí a Íránem, a definitivně jakoukoliv formou vyřešit probíhající spory s Tureckem a Ázerbájdžánem. Dalším výrazným bodem je to, jakou zahraniční politiku nová vláda Arménie uplatní. Při přílišném sbližování se s Evropskou unií je zde riziko, že Arménie ztratí vojenskou podporu Ruska, která je nezbytná k obraně svého území před tureckými a ázerbájdžánskými vojsky. Arménie bude muset „našlapovat“ velmi opatrně, aby svou zahraniční politikou dokázala vybalancovat obě strany a aby na jedné straně neztratila pro ně životně důležitou armádu, kterou poskytuje Rusko, a na druhé straně aby Evropská unie neztratila o Arménii zájem a nepozastavila rozvojové projekty do Arménie jen proto, že se Arménie moc upíná na Rusko.

Rozvoj infrastruktury tedy zůstává hlavní prioritou pro rozvojové vnitrozemské státy. To ovšem neznamená pouze výstavbu silnic a železnic, ale

také jejich pravidelnou údržbu, zlepšování přepravních kapacit, posilování systémů správy zařízení a vývoj informačních technologií k jejich řízení. Budování skutečných obchodních koridorů pro propojení vnitrozemských zemí se světovými trhy, ale v první řadě pro regionální trhy, bude výzvou pro nadcházející roky. Vlády by měly být připraveny zahrnout tyto koncepty do svých dopravních politik (Gevorgyan 2013: nečíslováno).

## 5 ZÁVĚR

Vnitrozemské státy mají jeden charakteristický nedostatek, a to absenci mořského pobřeží. Každý z těchto států se snaží různými způsoby tento přístup k moři a mezinárodním vodám získat. V této práci jsme se zabývali Arménií a jejími konkrétními kroky a postupy, kterými chce tato malá zakavkazská země tento přístup k moři získat.

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jak se geografické znevýhodnění dokáže projevit v ekonomické situaci země, konkrétně Arménie a jak tento faktor dokáže ovlivnit arménskou zahraniční politiku. Dalším cílem bylo zhodnotit, zdali kroky, které Arménie učinila, byly úspěšné ke zlepšení arménské ekonomické situace země a jaké kroky to byly.

Z výše uvedených teorií, které se podrobněji věnují problematice vnitrozemských států, můžeme vyčíst, že Arménie splňuje spoustu jimi definovaných předpokladů. Současná podoba Arménie vznikla rozpadem většího státního celku – v tomto případě rozpadem Sovětského svazu. Také jako většina vnitrozemských států, tak i Arménie se svou rozlohou dá považovat za země malé. Hlavním znakem je samozřejmě absence mořského pobřeží. Arménie taky splňuje další znak a to ten, že je zčásti závislá na sousedních státech, které přístup k moři mají. Vnitrozemský stát by tedy logicky měl udržovat co nejlepší vztahy s těmito zeměmi, aby přístup k přístavům měl a mohl mít přístup k mezinárodnímu obchodu. V případě Arménie toto ale platí jen zčásti, jelikož s Tureckem a Ázerbájdžánem má nepřátelské vztahy a spolupráce Turecka a Ázerbájdžánu spočívá v izolaci Arménie a ve snaze o odepření přístupu Arménie k ekonomickým a rozvojovým projektům, které by Arménii výrazně pomohly. Na základě této skutečnosti má Arménie jen omezené možnosti, jakým směrem uplatňovat svou zahraniční politiku.

Zjistili jsme, že pro Arménii jsou klíčovými státy Gruzie, Írán a Rusko. Arménie s Gruzii sdílí jak podobné hodnoty a podobnou ekonomickou situaci, tak i kulturní a historické odkazy. Na těchto skutečnostech vlády obou zemí staví základy své spolupráce a pevně věří v postupné zlepšení a prohloubení ekonomických vztahů v různých odvětvích. S Íránem Arménie sdílí spíše strategické body spolupráce, kdy obě země jsou ekonomicky blokovány – Írán ve formě sankcí Spojených států a Evropské unie a Arménie ze strany Turecka a Ázerbájdžánu. Ve spolupráci s Ruskem se Arménie opírá hlavně o ruskou přítomnost vojsk na svém území. Má tak záruky bezpečnosti vůči Turecku a Ázerbájdžánu. Pro Rusko je přítomnost vojsk na území Arménie specifická tím, že sousední Turecko je členem Severoatlantické aliance. Nicméně po sametové revoluci v roce 2018 v Arménii je spolupráce mezi Arménií a Ruskem velikým otazníkem, i když nový premiér Arménie prohlásil, že ve spolupráci s Ruskem nenastanou žádné změny a že je pro Arménii její vlastní bezpečnost velmi důležitá.

Dopady toho být vnitrozemským státem se Arménie snaží docílit členstvím v různých organizacích a skrze politiky rozvojových pomoci. Dozvěděli jsme se o některých organizacích, kterých je Arménie členem. Eurasijská ekonomická unie v současné době hraje stěžejní roli pro rozvoj Arménie. Arménie má potenciál na to stát se postupem času vyspělou zemí, ale hlavní překážkou jsou právě nevyřešené spory s dvěma svými sousedy. Na základě spolupráce Ázerbájdžánu a Turecka je Arménie izolována od regionálních projektů, které by do určité míry mohly Arménii přispět k rozvoji. Pro Arménii je tedy nezbytné vyřešení probíhajících sporů s Tureckem a Ázerbájdžánem, aby tyto státy spolu mohly alespoň zčásti spolupracovat a tím si zlepšit socioekonomickou úroveň na území svých států.

Otázkou do budoucna tedy zůstává, jestli i přes úsilí Arménie být členem v mnoha rozvojových projektech a organizacích jí pomůže k tomu, aby dokázala zlepšit svou ekonomickou situaci a mohla se řadit do skupiny vyspělých států i přes fakt, že nemá přístup k moři. Pokud Arménie bude schopna vyřešit spory se svými sousedy a jakýmkoliv prostředky uzavřít mír a položit s nimi základy politické a následně i ekonomické spolupráce, bude ekonomický rozvoj Arménie mnohem snadnější a rozhodně to napomůže k vylepšení celkovému rozvoji Arménie, nejen v regionu. Také bude zajímavé sledovat, jak se nová arménská vláda uchopí situace, ve které se Arménie nachází. Pokud by se nové současné vládě doopravdy podařilo ukončit probíhající konflikt s Ázerbájdžánem nadobro, bude to obrovský posun vpřed nejen ve vztazích mezi oběma státy, ale bude to i dobrá zpráva pro mezinárodní společenství.

## 6 SEZNAM LITERATURY

Advantour (2019). *Economy of Armenia*.  
(<https://www.advantour.com/armenia/economy.htm>, 10. 4. 2019).

Agenda.ge (2017). *Georgia, Armenia Agree to Intensify Relations*.  
(<http://agenda.ge/en/news/2017/683>, 30. 3. 2019).

Aydin, M. (2002). Turkish Policy Towards the Caucasus. *Connections* , Vol. 1, No. 3 (Září 2002), s. 39-48.

Baumgartner, P. (2018). Moscow Watches Anxiously As Pashinian Realigns Armenia's Foreign Policy. *RadioFreeEurope*. 7. 9. 2018  
(<https://www.rferl.org/a/moscow-watches-anxiously-as-pashinian-realigns-armenia-s-foreign-policy/29477633.html>, 21. 3. 2019).

Caucasus Research Resource Center (2007). *Study of Economic Relations Between Georgia and Armenia*.  
([https://www.geowel.org/files/undp\\_research\\_on\\_georgia\\_armenia\\_trade.pdf](https://www.geowel.org/files/undp_research_on_georgia_armenia_trade.pdf), 29. 3. 2019).

CIA The World Factbook (2019). *Armenia*  
(<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html>, 10. 4. 2019).

Country Reports (2019). *Traffic and Road Conditions on Armenia*.  
(<https://www.countryreports.org/travel/Armenia/traffic.htm>, 20. 7. 2019)

Embassy of the Republic of Armenia to Georgia (2019).  
(<http://www.georgia.mfa.am/en/visa/>, 8. 4. 2019).



Embassy of the Republic of Armenia to Russian Federation (2019). (<http://www.russia.mfa.am/en/visa/>, 9. 4. 2019).

Falco, N. (2018). Mapping the Nagorno – Karabakh Conflict. *University of Kent – Conflict Analysis Research Centre*. 15. 4. 2018 (<https://blogs.kent.ac.uk/carc/2018/04/15/the-nagorno-karabakh-conflict/#>, 23. 3. 2019).

Gevorgyan, A. (2013). *Landlocked States: Economic and Transit Problems, International Law and the Case of Armenia* (Rangendingen: Libertas).

Glassner, M. (1970). *Access To The Sea For Developing Land-locked States*. (Dordrecht: Springer Science+Bussiness Media).

Goldberg, J. (2018). The Economic Struggles of Landlocked Countries. *ThoughtCo.* 4. 4. 2018. (<https://www.thoughtco.com/economic-struggles-of-landlocked-countries-1434532>, 20. 7. 2019).

Gurbanov, I. (2019). Ice is Melting for Nagorno-Karabakh. *Euractiv.com*. 14. 1. 2019 (<https://www.euractiv.com/section/azerbaijan/opinion/ice-is-melting-for-nagorno-karabakh/>, 20. 3. 2019).

Hayrapetian, G. – Hayrapetian, V. (2011). Regional and International Trade of Armenia: Perspectives and Potentials. *Economics Education and Research Consortium*. (<http://www.aea.am/files/papers/w1103.pdf>, 15. 7. 2019).

International Foundation for Electoral Systems (2019). *Election Guide – Georgia: Elections for President*. (<http://www.electionguide.org/elections/id/3135/>, 31. 3. 2019).

Kucera, J. (2019). Azerbaijan Sees New Possibilities for Dialogue With Armenia. *Eurasianet.org*. 9. 1. 2019 (<https://eurasianet.org/azerbaijan-sees-new-possibilities-for-dialogue-with-armenia>, 22. 3. 2019).

Maxwell, V. (2016). Arménie. In: Jones, Alex a kol., *Gruzie, Arménie a Ázerbajdžán*(Praha 3: Svojtka &Co.), s.186–188.

Menefee, S. (1992). "The Oar of Odysseus": Landlocked And "Geographically Disadvantaged" States in Historical Perspective. *California Western International Law Journal*, Vol. 23, No. 1 (bez data), s. 5-6.

Minasyan, S. (2013). Armenia and Georgia: A New Pivotal Relationship in the South Caucasus? *PONARS Eurasia*. Zář 2013 (<http://www.ponarseurasia.org/memo/armenia-and-georgia-new-pivotal-relationship-south-caucasus>, 30. 3. 2019).

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky (2019). *Východní partnerství* ([https://www.mzv.cz/vychodni\\_partnerstvi](https://www.mzv.cz/vychodni_partnerstvi), 15. 7. 2019).

Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Armenia (2018). *Russia – Bilateral Relations*. (<https://www.mfa.am/en/bilateral-relations/ru>, 19. 3. 2019).

Mouravi-Tarhan, G. (2017). Armenia & Georgia: Resilient Relationship. *Heinrich-Böll-Stiftung*. 15. 12. 2017 (<https://ge.boell.org/en/2017/12/15/armenia-georgia-resilient-relationship>, 30. 3. 2019).

Poghosyan, B. (2017). Armenia, Georgia and Azerbaijan: Foreign Policy Opportunities and Challenges. *Stratfor*. 28. 11. 2017 (<https://worldview.stratfor.com/article/armenia-georgia-azerbaijan-foreign-policy-opportunities-and-challenges>, 20. 3. 2019).

Poghosyan, B. (2018). The Rationale behind Armenia-Georgia Strategic Partnership. *Georgia Today*. 8. 3. 2018 (<http://georgiatoday.ge/news/9390/The-Rationale-behind-Armenia-Georgia-Strategic-Partnership>, 27. 3. 2019).

Rosenberg, M. (2019). Landlocked Countries. *ThoughtCo*. 3. 3. 2017 (<https://goo.gl/Q3PbR0>, 5. 4. 2019).

Sargsyan, A. (2018). The Nagorno Karabakh Conflict: An Inside View. *Stratpol.sk*. 20. 12. 2018 (<http://stratpol.sk/wp-content/uploads/2018/12/FINAL-NK-Alvard-Sargsyan-.pdf>, 20. 3. 2019).

Šaginjan, V. (2001). *Dějiny Arménie* (Praha: Karolinum).

Souleimanov, E. - Kopeček, V. (2013). Uznání genocidy Arménů jako téma politického diskursu Arménie, Turecka a vybraných zemí EU. *Středoevropské politické studie*, 15(4), 247–267. (<https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4529/5233>, 18. 7. 2019).

Tamrazian, H. (1997). Armenia/Russia: Landmark Treaty Includes Provision for Mutual Defense. *RadioFreeEurope*. 29. 8. 1997 (<https://www.rferl.org/a/1086156.html>, 19. 3. 2019).

The Administration of the President of Georgia (2019). *President Zourabichvili: We Have Great Potential to Be Strong and Developed Countries and to Return the Caucasus Its Historical Role*. (<https://www.president.gov.ge/en-US/pressamsakhuri/siakhleebi/%E2%80%8Bsalome-zurabishvili-didi-potenciali-gvaqvs-saimis.aspx>, 28. 3. 2019).

The Economic Policy Research Foundation of Turkey (2014). *Strengthening Connections and Business Synergies Between Turkey and Armenia Towards a Roadmap for Confidence Building Through Economic Cooperation*.

([https://www.tepav.org.tr/upload/files/1420818799-5.Strengthening\\_Connections\\_and\\_Business\\_Synergies\\_Between\\_Turkey\\_and\\_Armenia.pdf](https://www.tepav.org.tr/upload/files/1420818799-5.Strengthening_Connections_and_Business_Synergies_Between_Turkey_and_Armenia.pdf), 20. 7. 2019).

The Government of the Republic of Armenia (2019). *Armenian Declaration of Independence*. (<http://www.gov.am/en/independence/>, 25. 3. 2019).

The Office to the President of the Republic of Armenia (2019). *Armenian-Georgian high level meeting: Today the History of the Two Nations is Linked by the Promise Their Future*. (<https://www.president.am/en/press-release/item/2019/03/13/President-Armen-Sarkissian-met-with-the-delegation-of-the-president-of-Georgia/>, 31. 3. 2019).

United Nations Armenia (2007). *Armenia and Georgia Economic Relations: Unrealised Opportunities*. ([https://www.un.am/up/library/Arm%20and%20Georgia%20Econ%20Relations\\_eng.pdf](https://www.un.am/up/library/Arm%20and%20Georgia%20Econ%20Relations_eng.pdf), 29. 3. 2019).

United Nations (2003). *Challenges and Opportunities For Further Improving the Transit Systems and Economic Development of Landlocked and Transit Developing Countries* (Geneva: United Nations).

UN-OHRLLS (2003). *Almaty Programme of Action: Addressing the Special Needs of Landlocked Developing Countries within a New Global Framework for Transit Transport Cooperation for Landlocked and Transit Developing Countries* ([http://unohrlls.org/UserFiles/File/LLDC%20Documents/almaty\\_programme.pdf](http://unohrlls.org/UserFiles/File/LLDC%20Documents/almaty_programme.pdf), 2. 4. 2019).

UN-OHRLLS (2019). *Landlocked Developing Countries (LLDCs) Factsheet: 2018* (<http://unohrlls.org/about-lldc/about-lldc-official-documents/factsheets/>, 13. 3. 2019).

UN-OHRLLS (nedatováno). *THE DEVELOPMENT ECONOMICS OF LANDLOCKEDNESS: Understanding the development costs of being landlocked* (<http://www.lldc2conference.org/custom-content/uploads/2014/04/Dev-Costs-of-landlockedness11.pdf>, 20. 7. 2019).

World Trade Organization (2019). *Regional Trade Agreements – GATT Article XXIV* ([https://www.wto.org/english/tratop\\_e/region\\_e/region\\_art24\\_e.htm](https://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_art24_e.htm), 15. 3. 2019).

## 7 RESUMÉ

This bachelor thesis is entitled Armenia as geographically disadvantaged country. Its major aim was to detect and analyze how the geographical disadvantage affects Armenia's economy and mostly how it affects Armenian foreign policy towards its neighbouring countries and Russian Federation. This thesis is divided into two parts. The first part defines basic characteristics of landlocked states and is focused on land-locked states in general. It describes how land-locked states have been created. Further, it focuses on how are economy of the landlocked states and geographical location connected and how it might effect each other.

The second part is dealing with diplomatic and economic relations with Armenia's neighbouring countries since the dissolution of the Soviet Union. Introduced were also efforts of Armenia's government for improving the Armenian economic situation and Armenia's membership status in certain economic and development organisations, while trying to sort out its disadvantaged economic position and figuring out the relations with its neighbours, especially with Turkey and Azerbaijan and possible improvements of them. Further in the thesis, it describes Armenia's relationships with its neighbours, namely Turkey, Georgia, Azerbaijan, Iran, and it also includes Russian Federation as another key actor in the region and in the country. I also contributed the thesis with some graphs and tables of Armenia's trade flow and which commodities is exporting/importing the most and who is Armenia's the biggest trading partner.

**Key words:** Armenia, Caucasus, landlocked state, geographical disadvantage, post-Soviet region, Nagorno-Karabakh conflict, armenian genocide, economic blockade, Commonwealth of Independent States (CIS), Eurasian Economic Union

## 8 PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Abecední seznam vnitrozemských rozvojových států



Zdroj: <http://unohrlls.org/about-llsdc/official-documents/factsheets/>, 30. 3. 2019

## Příloha č. 2: Trasa Baku-Kars-Tbilisi železnice



Zdroj: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=5216773>, 2. 4. 2019.



Příloha č. 3: Mapa Západní Arménie, současné Arménie a arménských enkláv

Západní Arménie – světle žlutá

Současná Arménie – tmavě žlutá

Arménské enklávy a Nachičevan – žluté



Zdroj: <http://www.theapricity.com/forum/showthread.php?44646-Ancestral-Homeland-in-Western-Armenia>, 2. 4. 2019.

## Příloha č. 4: Karsská smlouva

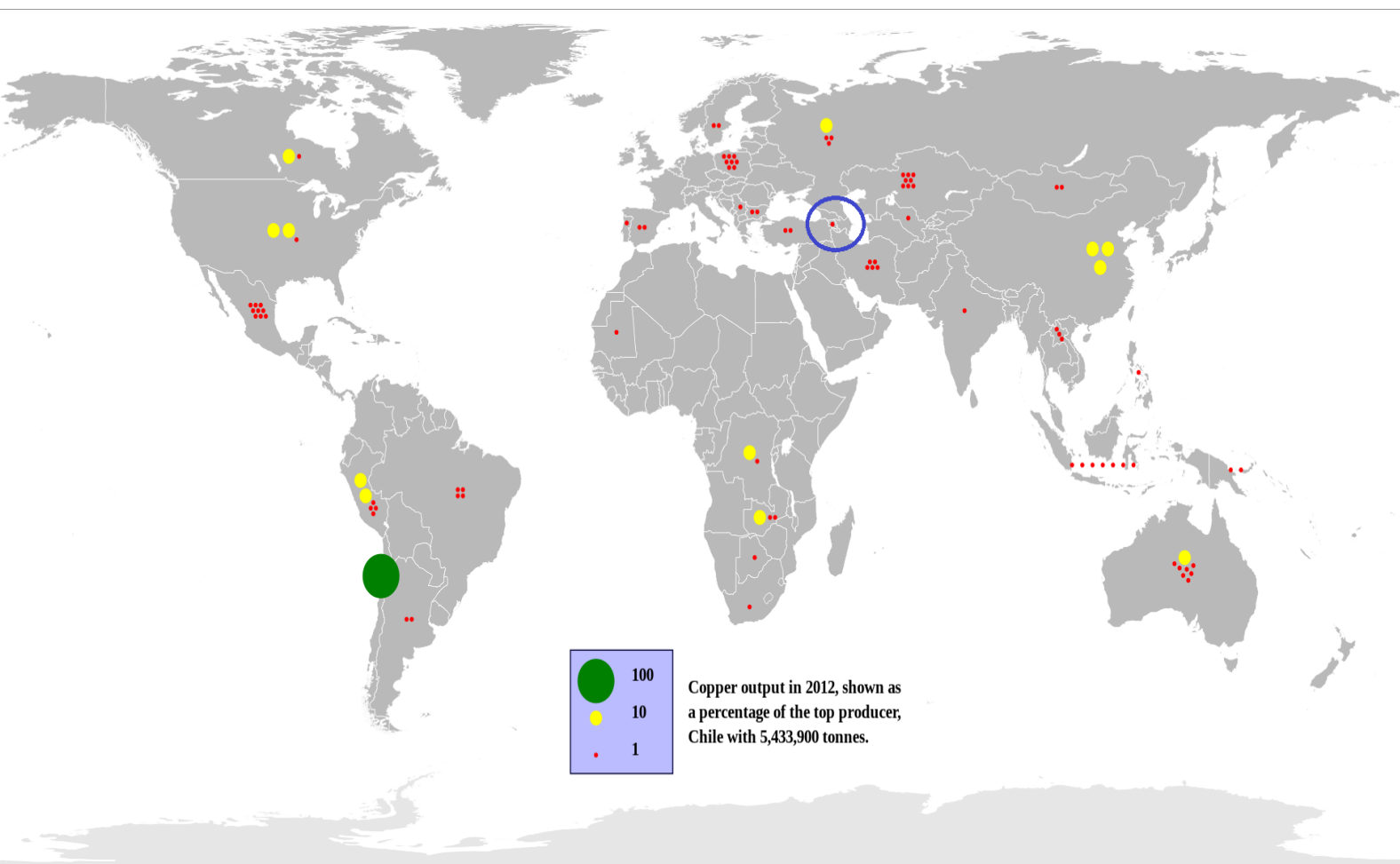
### Rozdělení Kavkazu na základě Karsské smlouvy



Zdroj: <http://thisweekinarmenianhistory.blogspot.com/2016/10/the-treaty-of-kars-october-13-1921.html?m=1>, 30. 3. 2019.

## Příloha č. 5: Mapa světa a zemí s nalezišti mědi

Arménie je označena v modrém kruhu



Zdroj:

[https://en.wikipedia.org/wiki/List\\_of\\_countries\\_by\\_copper\\_production#/media/File:2012copper\\_\(mined\).svg](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_copper_production#/media/File:2012copper_(mined).svg), 24. 7. 2019).